

ปฏิริยาของอังกฤษ ฝรั่งเศสและรัสเซียต่ออิทธิพลทางการค้า
และทางการเมืองของเยอรมนีในประเทศไทยในระหว่าง
ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20

ชาวเยอรมันได้เข้ามามีบทบาทในกรมไปรษณีย์โทรเลขและมีอิทธิพลในกรมรถไฟ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์และอิทธิพลทางการค้าขายของเยอรมนีในประเทศไทยในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้เพิ่มปริมาณมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในสมัยจักรพรรดิวิลเลียมที่ 2 รัฐบาลเยอรมันกำหนดนโยบายสร้างแสนยานุภาพทางเรือโดยเฉพาะเพื่อควบคุมเส้นทางการค้าและขยายแสนยานุภาพตามจุดยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ตามแผนการเทอร์ปิทซ์ ฟอน บูลอว์ (von Bulow) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไคเปลวไว้เกี่ยวกับแผนการนี้ว่า เยอรมนีไม่ต้องการบดบังรัศมีของใคร แต่ต้องการแหล่งที่จะเปล่งรัศมีของตนเอง¹ หรือพูดอีกนัยหนึ่ง เยอรมนีไม่ต้องการสร้างอำนาจเพื่อรุกรานผู้ใด แต่ต้องการแสดงอำนาจเพื่อความยิ่งใหญ่เช่นเดียวกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้การแสวงหาฐานทัพเรือในน่านน้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ของเยอรมนีมีเป็นเพียงขวาลืออีกต่อไป หากแต่เป็นการแสวงหาอย่างจริงจัง ซึ่งทำให้มหาอำนาจอื่น เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศสและรัสเซีย มีปฏิริยาโต้ตอบการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจและทางการเมืองของเยอรมนีในประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด

---

¹K.G. Tregonning, "How Germany Made Malaya British," Asian Studies, vol.2 (August, 1964), 184. "We do not want to put anyone in the shade, but we demand for ourselves a place in the sun"

ความพยายามของรัฐบาลเยอรมันที่จะสร้างอำนาจทางการเมืองขึ้นในประเทศไทยระหว่าง
ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าอิทธิพลทางการเมืองและการค้าของเยอรมันในส่วนต่าง ๆ ของโลกได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วภายหลังแผนการเทอร์บิซ ซึ่ง เป็นแผนการที่จะสร้างอำนาจทางการเมืองและการค้าโดยอาศัยกองทัพเรือ ในข้อนี้จะพบได้จากสุนทรพจน์ของจักรพรรดิวิลเลียมที่ 2 เนื่องในวโรกาสที่ทรงเปิดประชุมสภาไดเอท ค.ศ. 1906

ความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศโพ้นทะเลที่เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ทำให้รัฐบาลต้องการกองทัพเรือที่เข้มแข็งเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของอาณาจักรเยอรมันในต่างประเทศ¹

โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลทางการเมืองของเยอรมันในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จนอาจกล่าวได้ว่าเยอรมันเป็นคู่แข่งที่สำคัญของอังกฤษทางการค้าเท่า ๆ กับทางการเมือง²

การที่เยอรมันออกแสวงหาอาณานิคมต่างประเทศอื่น ๆ ทำให้รัฐบาลเยอรมันเห็นความจำเป็นที่จะพยายามหาโอกาสสร้างอำนาจทางการเมืองและ การเมืองขึ้นในส่วนต่าง ๆ ของโลก เพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ให้กับตนเอง และเพื่อให้เท่าเทียมมหาอำนาจอื่น ความจำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับการขยายอำนาจดังกล่าว คือการมีกองทัพเรือที่มีแสนยานุภาพตลอดจนสถานีเชื้อเพลิงและฐานทัพเรือทั่วทุกมุมโลก ความจำเป็นดังกล่าวที่จะแสวงหาอำนาจในประเทศไทยได้มีแนวโน้มมาแล้วตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

¹ หจข., ร.5 ค.28/30 Speech at the Imperial Diet. no.8995
translation. Recd. 7 January 1906

² Zara Steiner, "The Last Year of the Old Foreign Office,"
The Historical Journal, vi, 1(1963), 76

ใน ค.ศ. 1890 หนังสือพิมพ์ "แสตนดาร์ด" (Standard) ได้ลงบทความกล่าวถึงอิทธิพลของเยอรมนีที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในประเทศไทยตลอดจนความสำเร็จของเยอรมนีในการขอสัมปทานสร้างทางรถไฟสายโคราช และข้อที่สำคัญที่สุดคือ รัฐบาลเยอรมันได้มีข้อตกลงลับกับรัฐบาลไทยที่จะขอเช่าดินแดนทางใต้ใกล้เกาะปันงเพื่อเป็นสถานีเชื้อเพลิงสำหรับเรืออิทธิพลทางการค้าของเยอรมนีนั้น รัฐบาลอังกฤษไม่รู้สึกวิตกเท่าไรนัก เพราะถึงอย่างไรก็ตามอิทธิพลทางการค้าของเยอรมนียังเป็นรองอังกฤษอยู่นั่นเอง แต่การที่เยอรมนีมีข้อตกลงลับกับรัฐบาลไทยเพื่อตั้งสถานีเชื้อเพลิงนี้ แม้จะเป็นเพียงข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ก็ตาม แต่ก็ทำให้เกิดความวุ่นวายในวงการรัฐบาลอังกฤษไม่น้อยเลย รัฐบาลอังกฤษและอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยได้พยายามสืบหาข้อเท็จจริงในเรื่องนี้อย่างรวดเร็วควน กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษได้มีโทรเลขถึงรอยเอกโจนส์ อัครราชทูตเพื่อสอบถามรายละเอียดในเรื่องนี้¹ อย่างไรก็ตาม คำตอบที่กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษได้รับคือรัฐบาลไทยได้ปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงเกี่ยวกับข้อตกลงลับดังกล่าว² คำตอบดังกล่าวอาจทำให้รัฐบาลอังกฤษคลายความกังวลใจไปได้มากทีเดียว เพราะอังกฤษไม่อาจจะยอมให้มหาอำนาจอื่นใดเข้ามาตั้งสถานีเชื้อเพลิงในบริเวณใกล้เคียงกับเขตอิทธิพลของตนได้ เพราะไม่เพียงแต่จะทำให้เยอรมนีมีอิทธิพลทางการค้าและการเมืองเพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่ยังมีโอกาสฉกฉวยผลประโยชน์ของอังกฤษในมลายู ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อังกฤษหวงแหนแห่งหนึ่งไปได้อีกด้วย

อย่างไรก็ดี ชาวสื่อตั้งกล่าวหาได้ยุติลงพร้อมกับคำตอบของอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยไม่ เพราะในเวลาต่อมาได้มีรายงานและบันทึกอีกสองฉบับจากกระทรวงอาณานิคมถึงกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ

¹ F.O.69/139 Tel. F.O. to Jones no.4, December 15, 1890

² F.O.69/139 Tel. Jones to F.O. no.3, December 17, 1890

บันทึกสองฉบับดังกล่าว ฉบับแรกเป็นของนาย จี. เอส. คลาร์ก อาร์. อี. เดชา
 นุการคณะกรรมการป้องกันอาณานิคม (G.S. Clarke R.E. Secretary to Colonial
 Defence Committee) ลงวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 1890 บันทึกฉบับนี้ได้อ้างถึงบท
 ความในหนังสือพิมพ์ "แอสตันคาร์ค" ซึ่งกล่าวถึงการที่รัฐบาลเยอรมันทำข้อตกลงกับรัฐบาล
 ไทยเพื่อเช่าที่บางแห่งทางตอนเหนือของเกาะปีนังเป็นสถานีเชื้อเพลิง ไม่ว่าข้อตกลงดัง
 กล่าวจะมีจริงหรือไม่ก็ตาม แต่คลาร์กถือว่า "เป็นเรื่องสำคัญมาก" เพราะเขาตระหนัก
 ทั่วว่าทั้งกระทรวงอาณานิคมและกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษไม่ปรารถนาที่จะให้มหา
 อำนาจอื่นใด เข้ามามีสถานีเชื้อเพลิงและฐานทัพเรือในน่านน้ำอ่าวเบงกอล ซึ่งอังกฤษถือว่า
 เป็นเขตอิทธิพลของตน คลาร์กได้พยายามเรียกร้องความสนใจจากกระทรวงอาณานิคมใน
 เรื่องนี้ และย้ำว่า ถ้าชาวคือเรื่องการขอเช่าที่แห่งนี้เป็นความจริงแล้ว ผลประโยชน์
 ของอังกฤษย่อมได้รับความกระทบกระเทือนอย่างไม่ต้องสงสัย

บันทึกฉบับที่สองเป็นของ เอฟ. เอส. คลาร์ก (F.S. Clarke) น้องชายของ
 จี. เอส. คลาร์ก เขาได้แสดงความเห็นว่าการขอเช่าสถานีที่ครั้งนี้จะเป็นไปได้ เพราะ
 หนังสือพิมพ์ "แอสตันคาร์ค" ฉบับลงวันที่ 11 ธันวาคมศกนี้ ได้ระบุไว้ด้วยว่า เยอรมันมี
 แผนการที่จะเช่าที่บางแห่งของรัฐไทรบุรี¹ นอกจากนี้ เอฟ. เอส. คลาร์ก ยังมีความเห็น
 ว่ารัฐบาลไทยมีความหวาดระแวงอยู่ตลอดเวลาว่าไม่อังกฤษก็ต่อฝรั่งเศสจะต้องผนวกดิน
 แดนไทย ในเวลาเดียวกันกรมหลวงเทเวศร์วัชรโรประการได้ประธานสัมพันธไมตรี
 นอร์แมน (Henry Norman) ผู้สื่อข่าวพิเศษของแพล มาล กาสเซต (Pall Mall Gazette)
 ว่าพระองค์ทรงทราบได้ว่าได้มีการตกลงกันระหว่างรัฐบาลอังกฤษและรัฐบาลฝรั่งเศสในการ
 ที่จะแบ่งเมืองไทย ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยจะตระหนักในข้อนี้ก็ตาม รัฐบาลไทยก็มีท่าที่เป็น
 มิตรกับอังกฤษและไม่ไว้วางใจฝรั่งเศส เป็นที่คาดกันว่ารัฐบาลไทยคงจะได้พิจารณาอย่าง
 ถี่ถ้วนแล้วว่าผลประโยชน์ของไทยควรจะได้รับจากการค้าประกันจากฝ่ายใดในระหว่างสองมหา

¹ ไทรบุรี เป็นรัฐมลายูของไทยในขณะนั้น

อำนาจคือไม่อังกฤษก็ฝรั่งเศส คลากโคกกล่าวต่อไปในบันทึกของเขาว่า อย่างไรก็ตามก็ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวงการทูตระหว่างไทยกับเยอรมนี นั่นคือ รัฐบาลเยอรมันได้แต่งตั้งมิสเตอร์ เคมเปอร์แมน ตัวแทนของเยอรมนีประจำประเทศไทยเป็นราชทูตใน ค.ศ. 1888 ราชทูตผู้นี้ได้พยายามยกเลิกกรณีความขัดแย้งระหว่างไทยกับอังกฤษในเรื่องพรมแดนระหว่างไทยกับพม่า เป็นเครื่องสนับสนุนความชอบของหมองใจระหว่างไทยกับอังกฤษมากยิ่งขึ้น สำหรับความหวังวิถกที่ว่าไทยจะใช้ฝรั่งเศสเป็นเครื่องมือสำหรับต่อต้านอังกฤษนั้น ไม่น่าจะเป็นความคิดที่ถูกต้องนัก เนื่องจากเป็นที่ปรากฏแล้วว่ารัฐบาลไทยมีแนวโน้มที่จะดึงให้เยอรมนีเข้ามามีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น ดูเหมือนว่าเยอรมนีพยายามชี้ให้รัฐบาลไทยเห็นถึงอันตรายของทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส¹ คลากโคกแสดงความเห็นต่อไปว่าถ้าการขอเช่าดินแดนในมลายูเป็นเรื่องจริงแล้ว ผลประโยชน์ของเยอรมนีในประเทศไทยก็จะเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ยิ่งไปกว่านั้น เยอรมนีจะมีฐานทัพที่สะดวกพอที่จะจัดการกับอาณานิคมของฝรั่งเศสทางตะวันออกไกล

บันทึกฉบับนี้ของ เอฟ. เอส. คลาก ทำให้กระทรวงอาณานิคมเกิดความสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในข้อที่ว่าถ้าอังกฤษเปิดโอกาสให้เยอรมนีเข้ามามีถิ่นฐานในดินแดนดังกล่าวแล้ว ผลประโยชน์ทางการค้าจะตกเป็นของเยอรมนีเมื่อมีการสร้างทางรถไฟติดต่อกับประเทศไทยและอาจนำไปสู่การยึดครองประเทศไทย "เพราะฉะนั้นอังกฤษต้องพยายามรักษาให้ไทยเป็นรัฐเอกราชเพื่อผลประโยชน์ (ของอังกฤษ) ทางการค้าเท่า ๆ กับทางการเมือง² เพื่อประกันเอกราชของไทย อังกฤษจะต้องพยายามสร้างอิทธิพลในประเทศไทยเพิ่มขึ้น และป้องกันไม่ไห้มหาอำนาจอื่นใดเข้ามายุ่งเกี่ยวในเรื่องนี้

¹F.O.69/145 Memorandum by F.S. Clarke, Inclosure 1, in no, 11
December 22, 1890

²F.O.69/145 Memorandum by F.S. Clarke...

จากบันทึกสองฉบับดังกล่าวข้างต้น ทำให้กระทรวงอาณานิคมและกระทรวงการ
 ท่างประเทศอังกฤษกระตือรือร้นที่จะปรึกษาหารือกันถึงรายละเอียดในบันทึกดังกล่าว โดย
 เฉพาะอย่างยิ่ง ลอร์ด นัทสเฟอฟอร์ด (Lord Knutsford) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอาณานิคม
 ได้แสดงท่าทีเห็นด้วยกับรายละเอียดในบันทึกทั้งยังมีความเห็นว่าจะได้มีการปรึกษาค
 ติกลงกับรัฐบาลไทยในกรณีที่ว่า รัฐบาลอังกฤษเคยมีนโยบายที่จะไม่เข้ายุ่งเกี่ยวในกิจการ
 ภายในของประเทศไทย และรัฐบาลอังกฤษต้องการให้ไทยเป็นรัฐเอกราชและเป็นกลาง
 แต่การที่รัฐบาลไทยจะให้สัมปทานแกมหาดอำนาจอื่น ๆ อาจจะเป็นแรงผลักดันให้อังกฤษ
 เข้ามามีบทบาททางการเมือง เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น
 ยิ่งไปกว่านั้น ลอร์ด นัทสเฟอฟอร์ด ได้แสดงความเห็นกับลอร์ด ซอลส์เบอรี (Lord
 Salisbury) ว่าควรจะมีการตกลงกันระหว่างสามมหาอำนาจคือ อังกฤษ ฝรั่งเศส
 และเยอรมนี เพื่อประกันความเป็นกลางของคอคอคกระหรือแม่แต่ประเทศไทยทั้งหมด¹
 จะเห็นได้ว่ากระทรวงอาณานิคมวิตกคอคอิทธิพลของเยอรมนีอย่างมาก

ในขณะเดียวกัน รอยเอกโจนส์ ได้มีรายงานถึงกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ
 เกี่ยวกับปฏิกริยาภายในของรัฐบาลไทย รอยเอกโจนส์ได้ตั้งข้อสังเกตว่า เสนาบดีชั้นผู้ใหญ่
 ของไทยต่างองค์ก็คงฝักใฝ่กับมหาอำนาจต่าง ๆ เช่น กรมหลวงเทเวทรวงศ์วิโรประการโปรด
 อังกฤษ ในขณะที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ เสนาบดีพระ
 คลังมหาสมบัติโปรดเยอรมนี ซึ่งรอยเอกโจนส์ ตั้งข้อสังเกตว่าการที่บุคคลสำคัญสองพระ
 องค์นี้โปรดแต่ละฝ่ายนี้ มีขึ้นมาจากความลำเอียง หากแต่ต้องการคานอำนาจกันมากกว่า
 จะเห็นได้ว่าในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั้น เยอรมนียังไม่มีอิทธิพลทางการเมืองมากพอ
 ที่จะทำให้รัฐบาลไทยมั่นใจพอที่จะขอความช่วยเหลือทางการเมืองจากเยอรมนีเพื่อต่อต้าน

¹ F.O.69/145 Memorandum by G.S. Clarke R.E. to Meade.

อังกฤษหรือฝรั่งเศส ดังนั้น จึงเป็นไปได้ที่รัฐบาลไทยจะให้สัมปทานแกเยอรมนีเพื่อแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ที่ยังมองไม่เห็น¹ ในขณะที่กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษเห็นคุณค่าอิทธิพลของเยอรมนีนั้น รอยเอกโจนส์ได้พยายามชี้แจงให้เห็นว่าเยอรมนีไม่อยู่ในฐานะที่น่ากลัวสำหรับอังกฤษแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี บันทึกลงและจดหมายดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่าง ๆ ขึ้นในกลุ่มบุคคลชั้นนำของกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษอย่างเห็นได้ชัด เซอร์ โทมัส แซนเดอร์สัน (Sir Thomas Sanderson) เลขาธิการรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษสงสัยว่าการที่อังกฤษจะทาบทามเยอรมนีเพื่อประกันความเป็นกลางของไทยนั้นจะเป็นการกระทำที่ฉลาด² เพราะรัฐบาลไทยได้ปฏิเสธแล้วว่าเยอรมนีมิได้ขอสัมปทานใด ๆ ทั้งสิ้น และในขณะที่เดียวกันรัฐบาลอังกฤษกำลังเจรจากับรัฐบาลฝรั่งเศสเพื่อรักษาความเป็นกลางของไทย จึงเห็นได้ว่า แซนเดอร์สันไม่ได้มีปฏิกิริยาโต้ตอบความเห็นของกระทรวงอาณานิคมเทาไรนัก

ส่วนลอร์ด ซอลส์เบอรี เห็นควายกับกระทรวงอาณานิคมและเข้าใจว่า การที่รัฐบาลไทยและรัฐบาลอังกฤษมีความสัมพันธ์ที่เครียดก็เนื่องจากปัญหาพรมแดนไทยกับพม่า นั้น จะทำให้เยอรมนีได้ผลประโยชน์มากยิ่งขึ้น และอาจจะเป็นชนวนสำคัญที่ทำให้รัฐบาลไทยยินดีที่จะให้เยอรมนีเข้ามาขอสัมปทานในทิศทางแห่งตามชาวลีอ³ แม้ว่า ลอร์ด ซอลส์เบอรี จะตระหนักถึงอิทธิพลของเยอรมนีในประเทศไทยก็ตาม แต่ก็ไม่เห็นควายที่จะนำเยอรมนี

¹ F.O.69/141 Jones to Salisbury, Inclosure 1 in no.21
March 28, 1891

² F.O.69/145 Draft, F.O. to C.O. January 20, 1891

³ เป็นที่น่าเสียดายที่เรื่องราวทั้งหมดเกี่ยวกับชาวลีอวารัฐบาลเยอรมนีขอสัมปทานดินแดนบางแห่งตอนเหนือของเกาะปีนังเป็นการศึกษาจากหลักฐานฝ่ายอังกฤษเพียงฝ่ายเดียว เอกสารฝ่ายเยอรมนีผู้เขียนไม่มีโอกาสได้ศึกษาขอเท็จจริง

เขามามีส่วนร่วมในการประกันเอกราชของไทย¹

เยอรมนีกับวิกฤตการณ์เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1893

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ นับตั้งแต่เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับภาษีสุรา และปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ความสัมพันธ์ยิ่งตึงเครียดมากขึ้นเมื่อฝรั่งเศสยึดครองแคว้นสิบสองจุไทยใน ค.ศ. 1888 และฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงใน ค.ศ. 1892 และทวีความรุนแรงขึ้นใน ค.ศ. 1893 เมื่อฝรั่งเศสมีปฏิกริยาก้าวร้าวคุกคามอธิปไตยของไทยเหนือดินแดนดังกล่าว² ตลอดจนนโยบายเรือปืน (Gunboat Policy) ของฝรั่งเศสที่ต้องการบังคับให้รัฐบาลไทยจ่ายเงินทดแทนค่าเสียหายที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินและชีวิตของชาวฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลไทยจะต้องลงโทษเจ้าหน้าที่ไทยที่ทำร้ายทหารฝรั่งเศสจนเสียชีวิต รัฐบาลไทยปฏิเสธขอเรียกชดเชยค่าเสียหายอย่างสิ้นเชิง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่วิกฤตการณ์เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1893 เมื่อเรือรบฝรั่งเศสสองลำได้ฝ่าแนวป้องกันของไทยเข้าหาเรือกรุงเทพได้สำเร็จ พร้อมกับยื่นคำขาด (Ultimatum) ซึ่งรัฐบาลไทยมีอาจตอบสนองได้โดยปราศจากเงื่อนไข ด้วยเหตุนี้ฝรั่งเศสจึงแสดงแสนยานุภาพทางเรืออีกครั้งด้วยการปิดล้อมอ่าวไทยในวันที่ 29 กรกฎาคม สกเดียวกัน

รัฐบาลไทยหาความหาอำนาจที่สามารถช่วยไทยและผ่อนคลายความตึงเครียดกรณีพิพาทปากน้ำได้นั้น คือ อังกฤษ แต่หลังการทาบตามของรัฐบาลไทยแล้ว รัฐบาลอังกฤษได้แสดงความตั้งใจอย่างเด่นชัดว่าจะไม่ใช้กำลังเข้าแทรกแซงในกรณีดังกล่าวอย่างแน่นอน แต่

¹Somsakdi Xuto, op.cit., p.75

²Pensri Duke, Les Relations Entre La France et La Thaïlande (Siam) Au XIX Siècle d'après les Archives des Affaires Etrangères, (Bangkok : Librairie Chalermnit, 1962) p.147

กลับสนับสนุนรัฐบาลไทยให้ตอบสนองความต้องการของรัฐบาลฝรั่งเศสโดยดี¹ เพราะฉะนั้น การที่อังกฤษดำเนินนโยบายดังกล่าวจึงมีส่วนผลักดันให้ฝรั่งเศสกระทำการรุนแรงใด ๆ ได้ ตามความพอใจ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ท่าทีอันแข็งกร้าวของฝรั่งเศสในเวลาต่อมา ทำให้อังกฤษ ต้องส่งเรือรบสองลำมายังปากน้ำเจ้าพระยา เพื่อคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของชาวอังกฤษ ส่วนรัฐบาลเยอรมันก็มีใต๋นงอนใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่กรุงเทพฯ เมื่อเห็นว่า อังกฤษส่งเรือรบเข้ามา จึงกระตือรือร้นที่จะส่งเขามาบ้าง ด้วยเหตุผลเดียวกันกับอังกฤษ วันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1893 รัฐบาลเยอรมันได้มีคำสั่งให้เรือรบขนาดเล็กชื่อโวลฟ์ (Wolf) เข้ามาในกรุงเทพฯ² เรือรบลำนี้ประจำอยู่ที่เมืองเชียงไฮ และกำหนดจะเดินทางถึง ปากอ่าวภายใน 10 วัน ดังนั้น มิสเตอร์ เกมเปอแมน ราชทูตเยอรมันจึงได้มีหนังสือถึง กรมหลวงเทเวศน์วโรประการ เพื่อขออนุญาตพร้อมทั้งความสะดวกจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยที่ จังหวัดสมุทรปราการ ที่จะให้เรือรบดังกล่าวแล่นเข้ามาตามลำแม่น้ำ³ กรมหลวงเทเวศน์ วโรประการทรงอนุญาตให้เรือรบเยอรมันเข้ามาได้ตามความประสงค์ พร้อมทั้งได้กราบบังคมทูลพระกรุณาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับเรือรบโวลฟ์ ซึ่งรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงกรมหลวงเทเวศน์วโรประการพร้อมทั้งทรงมีพระราชดำริว่า

ทูตเยอรมันขออนุญาตให้เรือรบเยอรมันเข้ามาในกรุงเทพฯ ซึ่งเธอ ได้แจ้งความไปยังเจ้าพนักงานและตอบอนุญาตไปนั้นโดยทราบแล้ว เห็นว่ามากก็ไม่อันตรายอันใดอันจะพึงรังเกียจ จะเป็นเหตุหนาจะดู ชาว ๆ มากขึ้น แต่จะเป็นประโยชน์อันใดนั้นก็แลไม่เห็น ซึ่ง

¹ Ibid., p.158

² หจข., ร.5 ต.28/1 มิสเตอร์ เกมเปอแมนต์ กราบทูลกรมหลวงเทเวศน์ วโรประการ คำแปลที่ 7239, 4 กรกฎาคม ร.ศ.112

³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

เธออนุญาตไปโดยเหตุที่สมควรจะรังเกียจ ให้เป็นที่ลึงเสที่อนัน
ก็ชอบแล้ว...¹

จากพระราชกระแส เป็นที่น่าเชื่อว่าการที่เยอรมนีส่งเรือรบเข้ามาใกล้เพื่อรักษาผลประโยชน์ และทรัพย์สินของชาวเยอรมันเท่านั้น ฉะนั้น รัฐบาลไทยจึงไม่อาจหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือจากเยอรมนีไม่ว่าในกรณีใดๆ ถึงแม้ว่าไทยจะมีจุดมุ่งหมายแอบแฝงอยู่เบื้องหลังก็ตาม เพราะรัฐบาลไทยตระหนักดีว่า ไม่ว่างอังกฤษหรือเยอรมนีคงจะไม่เสียดายทำสงครามกับฝรั่งเศสเพื่อรักษาเอกราชของไทย ยิ่งไปกว่านั้น การเดินทางจากเซี่ยงไฮ้ถึงกรุงเทพฯ ต้องใช้เวลาถึง 10 วัน จึงเป็นที่แน่ชัดว่าถ้าเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินใดๆ เยอรมนีก็ไม่พร้อมที่จะช่วยเหลือไทย เหตุผลข้อนี้จะช่วยสนับสนุนแนวความคิดที่ว่าเยอรมนีต้องการมีฐานทัพเรือในน่านน้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีใช่เพื่อวัตถุประสงค์อย่างอื่น นอกจากเพื่อรักษาผลประโยชน์และอิทธิพลของเยอรมนีในแถบนั้นนั่นเอง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการที่เยอรมนีไม่มีฐานทัพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เยอรมนีจึงยังไม่พร้อมที่จะสถาปนาอิทธิพลทางการเมืองที่มั่นคงขึ้นในภูมิภาคแถบนี้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย

อาจกล่าวได้ว่า ในระหว่างที่เกิดวิกฤตการณ์ที่ปากน้ำนั้น เยอรมนีมีบทบาทเพียงผู้สังเกตการณ์มากกว่า ดังจะเห็นได้ว่าในขณะที่เหตุการณ์ที่กรุงเทพฯ กำลังตั้งเครียดนั้น ที่กรุงลอนดอน ลอร์ด โรสเบอรี (Lord Rosebery) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ เห็นว่าการที่ฝรั่งเศสส่งเรือรบสองลำเข้ากรุงเทพฯ ได้สำเร็จ ตลอดจนปิดล้อมอ่าวไทยนั้น เป็นการประทุษร้ายผลประโยชน์ของอังกฤษ จึงดูเหมือนว่าสงครามระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก นอกจากนั้น ท่าอันแข็งกร้าวของอังกฤษยังได้รับความสนับสนุนจากมติมหาชนเยอรมัน² เพราะเยอรมนีกำลังคอยโอกาสที่

¹ หจข., ร.5 ต.28/1 รัชกาลที่ 5 ถึง กรมหลวงเทเวศน์วัชรโรประการ, พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท, 9 กรกฎาคม ร.ศ.112, ที่ 190/6194

² Somsakdi Xuto, *op.cit.*, p.163

อังกฤษและฝรั่งเศสจะเกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงจนถึงขั้นที่จะต้องกระทำสงครามต่อกัน นอกจากนั้นใน ค.ศ. 1891 ความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมนีตึงเครียดเนื่องจากพระราชชนนีของจักรพรรดิวิลเลียมที่ 2 เสด็จประพาสฝรั่งเศสและได้รับการต้อนรับที่ไม่สมพระเกียรติ¹ ซึ่งทำให้เกิดความไม่พอใจในวงการรัฐบาลเยอรมัน ในเวลาเดียวกันเยอรมนีต้องการให้อังกฤษเข้าร่วมกับสนธิสัญญาไตรภาคี ซึ่งประกอบด้วย เยอรมนี ออสเตรีย-ฮังการี และอิตาลี เพื่อเป็นการชดเชยในการที่ฝรั่งเศสได้ทำความตกลงทางการทหารร่วมกันกับรัสเซียใน ค.ศ. 1892² เพราะฉะนั้น ถ้าความขัดแย้งระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสรุนแรงจนถึงขั้นทำสงครามแล้ว เยอรมนีจะสนับสนุนอังกฤษทันที และความหวังที่จะได้อังกฤษเข้าร่วมเป็นพันธมิตรก็ยิ่งแจ่มชัดขึ้น³

เหตุการณ์วันที่ 13 กรกฎาคม ค.ศ. 1893 เป็นต้นมา ทำให้ลอร์ด โรสเบอรี กล่าวกันว่า สงครามระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในวันที่ 27 กรกฎาคม ค.ศ. 1893 จักรพรรดิวิลเลียมที่ 2 ได้เสด็จไปประทับที่เมืองคาวส์ (Cowes) ประเทศอังกฤษ เพื่อทรงร่วมแข่งขันเรือใบ อีกสามวันต่อมารัฐบาลอังกฤษได้รับโทรเลขจากราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยว่า ฝรั่งเศสได้ขอร้องให้เรือรบอังกฤษออกจากอ่าวไทย⁴

¹William L. Langer, An Encyclopedia of World History, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1972) p.783

²Loc. cit.

³Somsakdi Xuto, op.cit., p.165

⁴Ibid., p.164

ปฏิกิริยาคังกล่าวของฝรั่งเศส ทำให้เป็นที่เชื่อกันในวงการทูตว่าสงครามระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสจะต้องเกิดขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย เพื่อขอความมั่นใจว่ารัฐบาลเยอรมันจะช่วยเหลืออังกฤษอย่างจริงจัง ลอร์ด โรสเบอรี ได้ขอให้ เซอร์ เฮนรี พอนซอนบี (Sir Henry Ponsonby) เลขาธิการของสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียเดินทางไปยังเมืองควาส์อย่างรีบด่วนในตอนเย็นของวันที่ 31 กรกฎาคม เพื่อทาบถามเรื่องนี้ ผลที่ปรากฏคือ จักรพรรดิวิลเลียมที่ 2 ทรงมีที่ทาเขาข้างอังกฤษเต็มที่¹ แต่ในขณะเดียวกัน เคานต์ ฮาตสเฟลด์ท (Count Hatzfeldt) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเยอรมันกลับไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เพราะเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยไม่ควรจะทำให้เยอรมนีต้องมีความขัดแย้งกับมหาอำนาจอื่น ๆ ในยุโรป² นับว่าความคิดของ เคานต์ ฮาตสเฟลด์ท นี้สมเหตุสมผลกว่าพระราชดำริของจักรพรรดิวิลเลียมที่ 2 และอังกฤษก็คงตระหนักถึงผลประโยชน์ของเยอรมนีที่จะได้รับครั้งนี้แล้ว ดังนั้น คำตอบของ เคานต์ ฮาตสเฟลด์ท ทำให้อังกฤษหันมาขอให้รัฐบาลไทยรับคำขาดนั้นแทน³ แต่โดยที่

จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1893 นั้น เยอรมนีมิได้แสดงตัวเพื่อเป็นการช่วยเหลือประเทศไทยแต่ประการใด การที่รัฐบาลเยอรมันส่งเรือรบเข้ามาก็มีได้หมายความว่าทำให้รัฐบาลไทยมั่นใจได้พอสมควรว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากเยอรมนี แต่เยอรมนีกลับมีที่ทาสันนิษฐานให้อังกฤษต่อต้านอำนาจของฝรั่งเศสในประเทศไทยเพื่ออิทธิพลทางการเมืองของเยอรมนีในยุโรปมากกว่าที่จะต้องการสร้างอิทธิพลทางการเมืองในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม เราต้องยอมรับข้อเท็จจริงว่า การที่เยอรมนีไม่มีฐานทัพเรือ

¹ Alfred Vagts, "William II and the Siam Episode, "American Historical Review, vol.45, (July, 1940), 834 - 835

² Pensri Duke, op.cit., p.166

³ Loc.cit.

ในน่านน้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยอมเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเสริมสร้างอิทธิพลและอำนาจ
 ของทางการเมืองในแถบนี้ และข้อที่สำคัญที่สุดก็คือ เยอรมนีคงไม่ประสงค์จะเข้ามาพัวพัน
 ในเรื่องดังกล่าวตราบใดที่ผลประโยชน์ทางการค้าของเยอรมนีอยู่ในสภาพที่น่าพอใจ
 สำหรับรัฐบาลอังกฤษนั้น ย่อมคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ ซึ่งกรมหลวงเทเวศร์
 วโรประการทรงลงความเห็นว่างอังกฤษเป็นชนชาติที่รู้ดีว่าอะไรควรปฏิบัติหรือไม่ควร
 (practical)² เพราะฉะนั้นในระหว่างกรณีพิพาท ค.ศ. 1893 นี้ อังกฤษคงจะไม่เสี่ยง
 ทำสงครามกับฝรั่งเศสเนื่องจากปัญหาเรื่องเมืองไทยเป็นอันขาด

ปฏิญญาระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสเพื่อรับรองอธิปไตยของไทย

วิกฤตการณ์เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1893 ได้สิ้นสุดลงพร้อมกับสนธิสัญญาระหว่างไทย
 กับฝรั่งเศสฉบับ วันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ. 1893 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้คือ

1. รัฐบาลไทยสละสิทธิเหนือดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงรวมทั้งเกาะในแม่น้ำโขง
2. รัฐบาลไทยจะไม่สร้างป้อมค่ายหรือมีทหารประจำการในจังหวัดเสียมราฐและ
 พระตะบอง และในเขตรัศมี 25 กิโลเมตร จากฝั่งขวาแม่น้ำโขง
3. รัฐบาลฝรั่งเศสตั้งกงสุล ณ ที่ใดก็ได้ที่เห็นสมควร เช่นที่โคราชและน่าน
 เป็นต้น³

¹ George L. Lafuze, "Great Britain, France and the Siamese Question, 1885-1904," (Unpublished Ph.D. Thesis University of Illinois, 1935), p.175

² หจข., ร.5 ค.2/2 Devawongse to Rolin Jacquemyns, June 7, 1895 no.5/3578

³ Pensri Duke, op.cit., pp.283-284

นอกจากนี้ ฝรั่งเศสยังได้ทำอนุสัญญาเกี่ยวกับการถอนทหารไทยออกจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง การลงโทษผู้กระทำความผิดและการให้ฝรั่งเศสยึดเงินทูลูไว้นั้นกว่าไทยจะปฏิบัติตามขอสัญญาต่าง ๆ โดยครบถ้วน

สนธิสัญญาและอนุสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ทำให้อังกฤษหวั่นเกรงว่าฝรั่งเศสจะถือโอกาสฉวยผลประโยชน์จากไทยอย่างไม่มีที่สิ้นสุด นอกจากนี้แล้ว รัฐบาลอังกฤษเกรงว่าการที่ฝรั่งเศสขยายเขตอิทธิพลไปตามชอบใจเช่นนี้ จะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อเขตอิทธิพลของอังกฤษทางคาบสมุทรอินโดจีน ประการสำคัญก็คือ อังกฤษเกรงว่าฝรั่งเศสจะทำลายผลประโยชน์ทางการค้าของตนในบริเวณนี้ลงโดยสิ้นเชิง ในขั้นแรกนี้ ลอร์ดซอลด์เบอรี ได้พยายามหาทางออกสำหรับการคงไว้ซึ่งอธิปไตยของไทยด้วยความร่วมมือระหว่างอังกฤษ ฝรั่งเศส และจีนหรือเยอรมนี¹ แต่อย่างไรก็ดี ความร่วมมือดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความยุ่งยากเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากกว่าที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาร่วมกันระหว่างประเทศเหล่านั้น เนื่องจากในความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างไทยกับฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1893 นั้น ประเทศที่มีบทบาทอย่างเด่นชัดคือ อังกฤษและฝรั่งเศส ส่วนประเทศจีนนั้นอยู่ห่างจากเวทีของกรณีพิพาทนี้มาก สำหรับเยอรมนีนั้น นโยบายต่างประเทศขึ้นอยู่กับฝรั่งเศสและอังกฤษมากกว่าที่จะมีนโยบายเป็นของตนเอง เพราะฉะนั้น การที่จะมีความร่วมมือในระหว่างประเทศมหาอำนาจดังกล่าว จึงไม่สัมฤทธิ์ผล เพราะอังกฤษเกรงว่าจะเป็นการทำให้เกิดปัญหายุ่งยากมากกว่าจะช่วยแก้ปัญหา

ดังนั้น เพื่อความเหมาะสม รัฐบาลอังกฤษจึงได้เจรจากับรัฐบาลฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1895 ถึงเรื่องความเป็นกลางของไทย หรืออีกนัยหนึ่งเพื่อเป็นการรับรองว่าไทยมีฐานะเป็นรัฐกันกระทบระหว่างเขตอิทธิพลของอังกฤษกับฝรั่งเศส โดยประเทศทั้งสองได้ลงนามในความตกลงเพื่อรักษาความเป็นกลางของไทย เมื่อวันที่ 15 มกราคม ค.ศ. 1896 สารสำคัญของปฏิญญานี้คือ ประการแรก อังกฤษและฝรั่งเศสจะดูแลผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย

¹Chandran Jeshurun, op.cit., p.113

ในเขตอิทธิพล 25 กิโลเมตร จากลุ่มน้ำเจ้าพระยา ประการที่สองฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะไม่ทำ ความตกลงกับมหาอำนาจชาติที่สามเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในบริเวณที่ได้ตกลงกันไว้ ประการสุดท้าย ทางยอมรับว่าแม่น้ำโขงเป็นขอบเขตแห่งอิทธิพลของตน¹ เพราะฉะนั้น อากลาว ได้หาความพอใจให้กับประเทศทั้งสองไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศสซึ่งคิดว่าความตกลงดังกล่าวจะทำให้ตนสามารถเข้าควบคุมเส้นทางทะเลและเกาะบางเกาะเช่นเกาะสี่ช้าง²

ปฏิญญาระหว่างฝรั่งเศสกับอังกฤษ ฉบับ ค.ศ. 1896 เพื่อรับรองความเป็นกลางของไทยในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา ทำความพอใจให้กับรัฐบาลไทย เพราะเท่ากับมีหลักประกันจากสองมหาอำนาจที่มีอิทธิพลมากในขณะนั้น การตกลงดังกล่าวทำให้อังกฤษและฝรั่งเศสมีความรู้สึกเหมือนกันว่าต่างฝ่ายต่างจับตามองความเคลื่อนไหวการกระทำใด ๆ ที่จะเป็นอันตรายต่อเอกราชและบูรณภาพของไทย ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลไทยยังคงมีสิทธิเหนือดินแดนเหล่านั้นอย่างเต็มที่เหมือนกับก่อนมีการประกันร่วมกัน³ เพราะฉะนั้นปฏิญญาดังกล่าวทำให้เข้าใจว่ารัฐบาลไทยจะต้องอยู่รอดไม่ว่าจะเกิดวิกฤตการณ์ใด ๆ ก็ตาม ทั้งนี้เพราะนอกเหนือจากชาติมหาอำนาจทั้งสองดังกล่าวแล้ว ก็ไม่มีชาติอื่นใดที่มีท่าทีว่าจะมาคุกคามต่อความมั่นคงของไทยในระยะเวลาดังกล่าว

นอกจากเหตุผลที่ว่าอังกฤษต้องการคงไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยของไทยเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าและอิทธิพลทางการเมืองแล้ว อากลาวได้วาทะยังมีเหตุผลอื่น ๆ อีก ซึ่งอาจพิจารณาว่าเป็นประเด็นรองก็ได้ เช่น เทเลอร์ (A.J.P. Taylor) ได้วิเคราะห์ว่าการที่อังกฤษหันมาประนีประนอมกับฝรั่งเศสนั้น เป็นปฏิกิริยาตอบโต้ต่อการที่จักรพรรดิ

¹ Pensri Duke, op.cit., p.223

² Somsakdi Xuto, op.cit., 250

³ Ibid., p.269

วิลเลียมที่ 2 โคทรงมีพระราชโอรสเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1896 แสดงความยินดีต่อ
 ประธานาธิบดีครูเซอร์ (Kruger) แห่งสาธารณรัฐทรานส์วาลที่สามารถขับไล่อารดอม
 โจมตีของเจมสัน (Jameson Raid)¹ และสามารถรักษาเอกราชไว้ได้โดยไม่ต้องพึ่งพา
 มหาอำนาจอื่นใด² ซึ่งอังกฤษพิจารณาเป็นการกระทำที่ท้าทายตน และโดยบังเอิญอังกฤษ
 และฝรั่งเศสสามารถตกลงเรื่องเมืองไทยได้ในวันที่ 15 มกราคม ค.ศ. 1896 แต่รัฐบาล
 เยอรมันพิจารณาว่าการตกลงดังกล่าวมิได้เป็นปฏิกิริยาของอังกฤษที่จะต่อต้านเยอรมัน เพราะ
 จากหลักฐานจะพบว่า อังกฤษกับฝรั่งเศสได้ตกลงกันเรียบร้อยแล้วตั้งแต่วันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ.
 1895³ แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่าเยอรมันมีอาชีพปฏิเสธใตวาทคนไม่มีส่วนทำให้เกิดปฏิกิริยา
 ระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส ค.ศ. 1896 เพราะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้อังกฤษสามารถ
 สกัดกั้นความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการเมืองของเยอรมันในประเทศไทยได้

อย่างไรก็ดี จี. เอส. ปาปาคูปูลอส (G.S. Papadopoulos) ได้วิเคราะห์ไว้ใน
 วิทยานิพนธ์ของเขาว่าการทำความตกลงดังกล่าวเป็นเพราะ ลอร์ด ซอลส์เบอรี วิตถกค
 ทาที่และอิทธิพลของเยอรมันในประเทศไทยที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่ ค.ศ. 1888

---

¹ ในวันที่ 29 ธันวาคม ค.ศ. 1895 ดร. แอล. สตอร์ เจมสัน (Dr. L. Storr Jameson) ผู้อำนวยการบริษัทอังกฤษแห่งสหภาพแอฟริกาใต้ ได้คุมกำลังคนจำนวนหนึ่ง
 บุกเข้าแคว้นทรานส์วาล (Transvaal) เพื่อดมดางรัฐบาลครูเซอร์ แต่ถูกประธานาธิบดี
 ครูเซอร์ปราบได้

² A.J.P. Taylor, The Struggle for Mastery in Europe 1848 - 1918 (Oxford University Press, 1971), p.365

³ Courcel to Berthelot, 15 January 1896, Documents diplomatiques français, first series, xii, no.372 from A.J.P. Taylor, op.cit., p.366

เพราะฉะนั้นเพื่อเป็นการถ่วงอิทธิพลและความก้าวหน้าของเยอรมนีจึงหันมาดำเนินนโยบาย
ประนีประนอมกับฝรั่งเศส¹ ซึ่งจะเห็นได้จากความเห็นของปาปาบูลอส สนับสนุนความเห็น
ของเตเลอร์ นอกจากนี้แล้ว ลาฟิวส์ก็แสดงความเห็นไว้ในวิทยานิพนธ์ว่า การที่เยอรมนี
กลายเป็นคู่แข่งทางการค้าของอังกฤษที่อันตรายกว่าฝรั่งเศสซึ่งมีนโยบายผูกพันอยู่แต่บริเวณ
ลุ่มน้ำโขง ทำให้อังกฤษตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการร่วมมือและการแบ่งเขตอิทธิ
พลในไทยระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส²

ปฏิญญาฉบับระหว่างไทยกับอังกฤษ ค.ศ. 1897

ปฏิญญาระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสเดือนมกราคม ค.ศ. 1896 นั้น เป็นการตกลง
อย่างกว้าง ๆ เพื่อรับรองอธิปไตยของไทยบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาเท่านั้น ในขณะที่ดินแดน
ทางใต้มิได้รับการระบุถึงแต่อย่างใด ดังนั้น ดินแดนดังกล่าวจึงปราศจากการคุ้มครองจาก
มหาอำนาจอื่น ๆ รัฐบาลอังกฤษเกรงว่าปฏิญญา 1896 จะก่อให้เกิดช่องว่างทางการเมือง
(political vacuum) ซึ่งจะทำให้มหาอำนาจอื่น เช่น เยอรมนีเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์
ในทางการเมืองและสร้างอิทธิพลทางการเมืองได้อย่างสะดวกซึ่งไม่เป็นที่พึงปรารถนาของ
อังกฤษ

อาจกล่าวได้ว่าบ่อเกิดของปฏิญญาฉบับระหว่างอังกฤษกับไทยใน ค.ศ. 1897 นั้น
มี 3 ประการด้วยกัน คือ

1. การที่อังกฤษเกรงว่าฝรั่งเศสจะซัดคอคคอคคอค

¹G.S. Papadoupoulos, "England and the Near East 1896-1898,"
unpublished Ph.d. Thesis, London University, 1950), p.22 อ้างจาก
Somsakdi Xuto, op.cit., p.273

²George L.Lafuze, op.cit., p.175

2. อังกฤษเกรงว่ารัสเซียจะเข้ามาตั้งสถานีเชื้อเพลิง

3. อังกฤษกลัวอิทธิพลของเยอรมนี¹

จะเห็นได้ว่าทั้งสามประการนี้ ประการที่จะนำมาพิจารณาเป็นพิเศษ คือ ประการที่สาม ที่ว่าอังกฤษกลัวอิทธิพลของเยอรมนี และต้องการกีดกันเยอรมนีไม่ให้เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์และสร้างอิทธิพลทางการเมืองในประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัฐมลายูของไทย

ตามสนธิสัญญาเบอร์นี ฉบับ ค.ศ. 1826 รัฐบาลอังกฤษยอมรับอำนาจของไทยเหนือดินแดนไทรบุรี เมื่ออังกฤษมีนโยบายแทรกแซงในมลายูใน ค.ศ. 1874 นั้น อังกฤษยังยอมรับสิทธิดังกล่าวอยู่ ในขณะที่เดียวกันอังกฤษก็หวงแหนดินแดนมลายูของไทยไม่ยอมให้มหาอำนาจอื่นใดเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ และอาจกล่าวได้ว่าการตกลงระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1896 นั้น อังกฤษสามารถยับยั้งการขยายตัวของฝรั่งเศสลงไต้หวันได้อย่างเด็ดขาด ในระหว่างปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มหาอำนาจที่นาเกรงขามสำหรับอังกฤษ คือ เยอรมนี เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าเยอรมนีเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปฏิญญาฉบับไทย - อังกฤษ ฉบับ ค.ศ. 1897²

รัฐบาลอังกฤษเกรงว่าสำหรับดินแดนที่ไม่ได้รับการประกันนั้นรัฐบาลไทยอาจตกลงกับมหาอำนาจอื่นให้เข้ามาแสวงหาอิทธิพลได้ ในที่นี้มหาอำนาจที่เห็นได้ชัดว่าจะเข้ามามีอิทธิพลแข่งกับอังกฤษ คือ เยอรมนี ซึ่งเคยมีข่าวลือว่าจะขอเช่าที่ทางเหนือของเกาะปีนังเพื่อเป็นสถานีเชื้อเพลิง อังกฤษไม่เคยลืมว่าเยอรมนีจะต้องการโอกาสผูกมิตรกับไทยมากขึ้นตามลำดับเพื่อหวังที่จะแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้า ในภูมิภาคแถบนี้ ซึ่งจะนำไปสู่การ

¹ George L. Lafuze, op.cit., pp. 171 - 172 and Somsakdi Kuto, op.cit., p.280

² Chandran Jeshurum, "Britain and the Siam Malay States, 1892-1904 : A Comment, "The Historical Journal, 3(1972), p.477

ระสมอำนาจทางการเมือง นอกจากนั้นการที่ดินแดนทางใต้ถูกปล่อยว่างไว้โดยปราศจากการประกันนั้น จะทำให้เยอรมนีหรือมหาอำนาจชาติอื่นสามารถเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ เพราะเป็นที่ทราบกันว่ารัฐมลายูของไทยเป็นแหล่งที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แร่ดีบุก เมื่อพิจารณาในสนธิสัญญาระหว่างไทยกับเยอรมนีใน ค.ศ. 1862 แล้ว เยอรมนีย่อมมีสิทธิที่จะแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยได้ ดังข้อ 8 ของสนธิสัญญา ค.ศ. 1862 ใ้ระบุว่า

คนในบังคับคอยระที่เข้าไปในสัญญาฉบับนี้จะไปหาขุดคลอง คูแร่ในประ
เทศสยามทุกตำบลก็ได้ คนในบังคับคอยระจะทำการเองถ้าจะเป็น
นายงานเจ้าของการตั้ง มานุกัโตรี ทุกอย่างในประเทศสยามก็
ได้...²

อังกฤษคงทราบได้ถึงข้อความดังกล่าว ประกอบกับกระทรวงอาณานิคมและกระทรวงการต่างประเทศมีความเห็นสอดคล้องกันว่า "ใครก็ตามที่ได้เป็นเจ้าของคาบสมุทรมลายู (มลายู) จะได้เป็นผู้ควบคุมเส้นทางสู่ตะวันออกไกล"³ เพราะฉะนั้นถ้าอังกฤษไม่รีบดำเนินการใด ๆ แล้ว ก็จะต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

เพื่อรวบรัดการเจรจาที่จะตกลงทำสนธิสัญญาใหม่ ซอดส์เบอรี ไคมีโทร เจชถึง เคอ บุนเซน (De Bunsen) อัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยทาบตามรัฐบาลไทยว่าจะเห็นด้วยหรือไม่ถ้ารัฐบาลไทยจะไม่ให้สัมปทานใด ๆ แก่มหาอำนาจที่สามในบริเวณดินแดนทางใต้ และอังกฤษจะช่วยประเทศไทยป้องกันมหาอำนาจที่จะพยายามเข้ามามีอิทธิพลในบริเวณนี้ เคอ บุนเซน ไม่รอช้าที่จะเสนอร่างข้อตกลงทวงหลวงแหวงษ์วโรประการ

¹ ชัดเส้นใต้โดยผู้เขียน

² กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ, เรื่องเดิม, หน้า 138

³ Ira Klein, "British Expansion in Malaya, 1897 - 1902,"

"ซึ่งมีที่ท่าพอใจ" ขอเสนอทั้งหมดมี 3 ข้อ แต่ข้อสุดท้ายได้มีการถกเถียงกันถึงคำบางคำที่ไม่สามารถจะตีความหมายให้ชัดเจนไปได้ อย่างไรก็ตาม ในที่สุดก็มีการลงนามในสัญญาในวันที่ 6 เมษายน ค.ศ. 1897 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้คือ

1. รัฐบาลไทยจะไม่ยินยอมให้ชาติหนึ่งชาติใดเข้ามาเช่าซื้อหรือถือกรรมสิทธิ์เหนือดินแดนไทยบริเวณใดตำบลบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ลงไป
2. รัฐบาลอังกฤษตกลงจะให้ความคุ้มครองทางทหารแก่รัฐบาลไทยในกรณีที่ถูกรุกรานจากชาติอื่นในบริเวณดังกล่าว
3. รัฐบาลไทยจะต้องไม่ให้สิทธิพิเศษแกมหาอำนาจอื่นใดในบริเวณดังกล่าวโดยปราศจากความเห็นชอบของรัฐบาลอังกฤษเป็นลายลักษณ์อักษร²

รัฐบาลไทยได้ขอให้รัฐบาลอังกฤษรักษาความตกลงนี้ไว้เป็นความลับ³ เพราะมีฉะนั้นแล้วรัฐบาลไทยคงจะต้องทำสัญญากับประเทศอื่น ๆ ที่มีสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีต่อกันด้วย โดยนัยนี้คงหมายถึงฝรั่งเศสและเยอรมนี

มีข้อที่น่าสังเกตว่าเหตุใดกรมหลวงเทเวศร์วัชรโรประการจึงยอมลงพระนามในปฏิญญาลับ ค.ศ. 1897 เพราะถ้าศึกษาถึงข้อตกลงแต่ละข้อจะพบว่ากรณีที่รัฐบาลไทยต้องขอความเห็นชอบจากอังกฤษก่อนที่จะให้สัมปทานใด ๆ แก่มหาอำนาจที่สามนั้น ก็เท่ากับว่า

---

¹F.O.69/215 Confidential. Note about the Construction of Article III of the Secret Convention of 6 April 1897 between Siam and Great Britain.

²Thamsook Numonda, "The Anglo - Siamese Convention of 1897" The Journal of Siam Society, LIII, part I, (January, 1965) pp.51-52

³F.O.422/7 F.O. to C.O., April 20, 1897

รัฐบาลไทยมีอิทธิพลนิวเดินเหนือดินแดนใต้ตำบลบางตะพานลงไปเท่านั้น แต่อำนาจที่แท้จริงนั้นอยู่ที่รัฐบาลอังกฤษ อย่างไรก็ตาม มร.โรลิ่ง ยัคมินส์ ที่ปรึกษาราชการทั่วไปของไทยมีความเห็นว่า ดินแดนที่อังกฤษจะให้การประกันนี้จะต้องไม่ถูกครอบครองโดยอังกฤษ¹ เพราะจะทำให้อังกฤษมีสิทธิเต็มทีเหนือดินแดนดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ความเห็นของที่ปรึกษาราชการทั่วไปนี้ก็มีใ้รับการพิจารณาจากรัฐบาลอังกฤษ เพราะขอเสนอดังกล่าวกลับจะทำให้อังกฤษต้องกังวลว่าจะมีมหาอำนาจที่สาม เข้ามามีกรรมสิทธิ์เหนือดินแดนดังกล่าวซึ่งอังกฤษไม่ปรารถนา

อาจพิจารณาได้ว่าการศึกษาเฉพาะผลโคโยลเสียของปฏิญญาฉบับที่บีตอร์รัฐบาลไทย เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่านี่คือจุดอ่อนของกรมหลวงเทววงษ์โรประการ แต่ถาพิจารณาถึงภูมิหลังและสิ่งแวดล้อมที่ผลักดันให้กรมหลวงเทววงษ์โรประการต้องตัดสินใจพระทัยดังกล่าวก็จะพบว่าประการแรก กรมหลวงเทววงษ์โรประการทรงมีแนวโน้มที่จะ "โปรก" อังกฤษอยู่แล้ว ซึ่งข้อนี้เป็นเพียงเหตุผลรองเท่านั้น เพราะจากข้อเท็จจริงจะพบว่าในขณะนั้นรัฐบาลไทยไม่ไว้วางใจฝรั่งเศสและไม่มั่นใจในบุรณภาพแห่งดินแดนของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำปราศรัยของ เซอร์ คลีเมนต์ สมิธ (Sir C. Clementi Smith) อดีตผู้สำเร็จราชการสหราชอาณาจักรเซนต์เฮลิเณต์ ที่ชี้ให้เห็นว่าควรจะมีการขยายดินแดนไปทางเหนือ² ซึ่งเท่ากับชี้ให้เห็นเจตนาของรัฐบาลอังกฤษที่ต้องการผนวกดินแดนใต้ตำบลบางตะพานลงไป เพราะฉะนั้นอาจจะเป็นการเหมาะสมกว่าถารัฐบาลไทยจะยอมรับการรับประกันดินแดนเซนต์จากอังกฤษดีกว่าปล่อยให้ว่างไว้และอาจถูกรุกรานในอนาคต ซึ่งแน่นอนที่สุดรัฐบาลไทยจะไม่สามารถจะต่อต้านมหาอำนาจเช่นอังกฤษได้ ถาอังกฤษประสงค์ที่จะยึดดินแดนดังกล่าวไว้ในความครอบครองของตน ยิ่งไปกว่านั้น การที่รัฐบาลไทยจะไม่สามารถป้องกันตนเองได้จากการรุกรานของมหาอำนาจที่สามได้ ดังนั้น เมื่ออังกฤษได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะอยู่เคียงข้างรัฐบาลไทย

¹Somsakdi Xuto, op.cit., p.282.

²Thamsook numnonda, op.cit., p.46

จึงทำให้รัฐบาลไทยพอใจที่จะลงนามในปฏิญญาฉบับ ค.ศ. 1897 มากกว่าที่จะอยู่โดยปราศจากหลักประกันใด ๆ ทั้งสิ้น

ความพยายามของเยอรมนีที่จะสร้างอิทธิพลทางการเมืองในประเทศไทยภายหลังแผนการเทอร์ปิตซ์

เยอรมนีได้เริ่มดำเนินการตามแผนการเทอร์ปิตซ์ใน ค.ศ. 1898 นั่นคือการสร้างแสนยานุภาพให้กับกองทัพเรือเยอรมันเพื่อผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์และการค้า ดังนั้น เกาะต่าง ๆ ในน่านน้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงได้รับการเพ่งเล็งจากรัฐบาลเยอรมันอีกครั้งหนึ่งสำหรับใช้เป็นฐานทัพเรือเพื่อสนับสนุนการขยายอำนาจทางการเมืองของตน เกาะตามชายฝั่งคาบสมุทรมลายูจึงได้รับความสนใจของรัฐบาลเยอรมันด้วย ใน ค.ศ. 1900 ไลบีบทความในหนังสือพิมพ์ บางกอกไทม์ (Bangkok Times) เกี่ยวกับความตกลงระหว่างสุดตานแห่งรัฐไทรบุรีกับบริษัทเยอรมันบริษัทหนึ่งเพื่อเช่าเกาะดังกาวิ¹ (Pulo Langkawi) ความสำคัญของเกาะนี้คือตั้งอยู่ชายฝั่งของรัฐไทรบุรีทางตะวันตกของคาบสมุทรมลายูและอยู่ห่างจากป็นังทางตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 60 ไมล์เท่านั้น

นายสตริงเจอร์ (Mr. Stringer) อัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยได้เข้าพบ มร. โรลิ่ง ยัคมินส์ เพื่อสอบถามเกี่ยวกับบทความดังกล่าว ซึ่ง มร. โรลิ่ง ยัคมินส์ ได้ปฏิเสธ และให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่า เทาที่ทราบก็คือได้มีการตกลงระหว่างสุดตานแห่งรัฐไทรบุรีกับบริษัทฮอลันดา ชื่อ บริษัททีนุกซิงเกป (The Singkep Tin Maatschappy) ซึ่งมีโครงการที่จะสำรวจแร่ในตำบลเซมบิลอง (Sembileng) ของรัฐไทรบุรีเป็นเวลา 5 ปี ในเรื่องนี้ นายสตริงเจอร์ ได้เตือน มร. โรลิ่ง ยัคมินส์ ว่าการให้อนุญาตสัมปทาน

¹F.O. 69/206 Stringer to Marquess of Salisbury, no.7, secret and confidential, February 2, 1900.

ใด ๆ ไม่ว่าขนาดเล็กหรือใหญ่โดยที่ไม่ปรึกษาขอความเห็นชอบจากรัฐบาลอังกฤษก่อนนั้น
เท่ากับเป็นการหักล้างข้อความในปฏิญญาดับ ข้อ 3¹

อย่างไรก็ตาม บทความดังกล่าวมิได้เป็นเพียงแต่ข่าวลือ เพราะในเดือนต่อมา
แฮร์ ฟอน ซัลเดิร์น (Herr von Saldern) อัครราชทูตเยอรมันประจำประเทศไทยได้
รับคำสั่งจากรัฐบาลเยอรมันเพื่อสอบถามถึงเหตุผลที่รัฐบาลไทยปฏิเสธไม่ให้บริษัทเบนไมเยอร์
(Behn Meyer) ขอเช่าเกาะลังกาวิ ซึ่งบริษัทนี้ขอเช่าเพียง 20 ปีเท่านั้น ราชทูต
เยอรมันได้ให้ความมั่นใจกับรัฐบาลไทยว่ามีปัญหาทางการเมืองซ่อนอยู่เบื้องหลังการขอ
เช่าเกาะนี้² ยิ่งไปกว่านั้น แฮร์ ฟอน ซัลเดิร์น ได้แสดงความสงสัยที่สัมพันธ์กันส่วนในใหญ่ตก
อยู่ในมือของชาวอังกฤษ แต่ในขณะเดียวกันการขอสิทธิใด ๆ ของชาวเยอรมันกลับได้รับคำ
ปฏิเสธจากไทย

อนึ่งปฏิญญาดับ ค.ศ. 1897 นอกจากจะทำให้รัฐบาลไทยต้องเสียผลประโยชน์ทาง
เศรษฐกิจอย่างมหาศาลแล้ว อาจจะทำให้เกิดข้อบาดหมางกับมหาอำนาจอื่น เช่นเยอรมัน
ในกรณีข้างต้นได้อย่างง่ายดาย อย่างไรก็ตามเหตุผลที่รัฐบาลไทยปฏิเสธบริษัทเบนไมเยอร์
ก็คือ การให้เช่าเกาะลังกาวินั้น เหมือนกับการขอเช่าจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย
ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนและรัฐบาลไทยไม่เคยอนุญาตให้ประเทศใดมาก่อนเช่นเดียวกัน เหตุผล
ของ มร. โรดิง ยัคมินส์ อาจจะทำให้ความพอใจให้กับบริษัทนี้เพียงชั่วคราวเท่านั้น เพราะ
ในเวลาต่อมาไคมีนักหนังสือพิมพ์ชาวเยอรมันชื่อ แฮร์ เฮส วาร์เทก (Herr Hesse
wartegg) ได้มีจดหมายขอร้องให้ มร. โรดิง ยัคมินส์ มีจดหมายแนะนำไปยังสุลต่านรัฐ

¹F.O. 69/206 Stringer to Marquess of Salisbury, February 2, 1900 and F.O. 69/215 Mr. Archer to Marquess of Lansdowne, very confidential, no.13. Mar. 5, 1901.

²F.O. 69/206, Stringer to Salisbury, very confidential no.23, Mar. 14, 1900.

โทรบริ เพื่อที่จะไปเจรจาขอเช่าเกาะดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง¹ ในเรื่องนี้ นายสตริงเจอร์ มิได้นิ่งนอนใจ และได้มีโทรเลขถึงผู้สำเร็จราชการสิงคโปร์ไม่ให้สนับสนุนการเดินทางไป รัฐโทรบริของนักหนังสือพิมพ์ชาวเยอรมันผู้นี้ ทั้งนี้เพราะเกรงว่าขอเท็จจริงเกี่ยวกับการขอ สัมปทานของบริษัทเบนไมเยอร์จะถูกเปิดเผย นายสตริงเจอร์ ได้สอบถามไปยังนาย เอช. จี. สกอต (Mr. H.G. Scott) ผู้อำนวยการกรมเหมืองแร่ของไทยถึงเรื่องดังกล่าว และ ได้รับคำตอบว่ารัฐบาลไทยให้สัมปทานเกาะดังกล่าวแก่บริษัทเยอรมันตามที่ขอไว้นั้น ถือว่า เป็นเรื่องร้ายแรง² เพราะฉะนั้นพิสูจน์ได้ว่าบริษัทนี้ได้ขอสัมปทานจริง แต่รัฐบาลไทย พยายามบ่ายเบี่ยงที่จะให้ขอเท็จจริงในเรื่องนี้กับรัฐบาลอังกฤษ เพราะเกรงว่าจะต้องได้ รับความกักคั้นจากรัฐบาลอังกฤษเพื่อไปปฏิเสธสัมปทานดังกล่าว

ในเดือนมิถุนายน แฮร์ เอปเลอร์ (Herr Epler) กงสุลเยอรมันประจำสิงคโปร์ ได้ถือจดหมายแนะนำตัวจาก นายปีเกนแพก (Mr. Pickenpack) กงสุลไทยประจำฮัมบูร์ก ขอเช่าฝ่ายกรมหลวงเทเวศร์วโรประการเพื่อขอสัมปทานทำเหมืองแร่ที่เกาะดังกล่าวในนาม ของบริษัทคอยช อูแบร์ เกลชาฟท์ (Deutch Uebersee Gellschaft)³ ดูเหมือนว่าบริษัท นี้จะไม่ละความพยายามที่จะขอสัมปทานเกาะใดเกาะหนึ่งในใจได้ ในเดือนกรกฎาคม บริษัทนี้ ได้ขอสัมปทานสำรวจแร่ที่เกาะซานตา (Pulo Santa) ซึ่ง นายอาเซอร์ ได้รายงานไป ยังกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษถึงความสำคัญของเกาะนั้นว่าเป็นเกาะใหญ่ใช้การได้ดี

¹Stringer to Salisbury, very confidential, no.23, Mar. 14, 1900. F.O. 69/206

²Stinger to Salisbury, very confidential, no.23, Mar. 14 1900. F.O. 69/206

³F.O. 69/207 Stringer to Salisbury, very confidential, no.42, June 6, 1900

มีที่น่ารำลึกที่เหมาะสมแก่การทอศมอ¹

เมื่อนายสตรีงเจอร์ทราบเรื่องก็ไ้ไปขอพบกรมหลวงเทเวศน์วโรประการอีกครั้งหนึ่ง เพื่อขอทราบข้อเท็จจริง แต่ได้รับคำปฏิเสธโดยสิ้นเชิงจากรัฐบาลอังกฤษวันแรก และระแวงว่ารัฐบาลไทยจะมอบสัมปทานให้แก่บริษัทคอยซ์ อูแบซี เกลชาฟท์ อย่างลับ ๆ นี้ก็เพราะว่ารัฐบาลอังกฤษได้สืบทราบมาว่าบริษัทดังกล่าวได้รับความสนับสนุนจากนายทุนคนสำคัญของเยอรมนี ยิ่งไปกว่านั้น เป็นที่เชื่อกันว่า เคนต์ ฟอน บ็อลโลว์ (Count von Bulow) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของเยอรมนีและจอมพลเรือ ฟอน เทอร์ปิตซ์ (Admiral von Tirpitz) ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับบริษัทนี้ด้วย² เพราะฉะนั้นเบื้องหลังของบริษัทนี้ทำให้อังกฤษต้องจับตามองความเคลื่อนไหวของบริษัทอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1901 หนังสือพิมพ์สิงคโปร์ฟรีเพรส (Singapore Free Press) ได้ลงข่าวว่ารัฐบาลเยอรมันประสงค์ที่จะมีสายเคเบิลที่เป็นของตนเองเพื่อติดต่อกับดินแดนทางภาคตะวันออกเฉียงใต้โดยไม่ต้องอาศัยสายเคเบิลของอังกฤษทั้งในยามสงบและภาวะสงคราม รัฐบาลเยอรมันประสบความสำเร็จในการทำสัญญาติดต่อกับสายเคเบิลของฮอลันดาที่หมู่เกาะอินเดียนตะวันออก เพราะฉะนั้นสายเคเบิลของเยอรมนีจะเริ่มจากเกาะเจาถึงนางาซากิ และจะเดินสายเรื่อยไปผ่านเกาะทางตะวันออกเฉียงเหนือของสิงคโปร์ไปบรรจบกับสายเคเบิลของฮอลันดาไปยังปัตตาเวียและเริ่มต้นอีกครั้งหนึ่งจากปัตตาเวียไปยังมาคัสซาและแอมบับานา ไปยังเกาะนิวกินีและหมู่เกาะแคโรไลน์ และดูเหมือนว่าเยอรมนี

¹F.O. 69/207 Archer to Salisbury, confidential, no.1,

Jul. 27, 1900

²Eunice Thio. "A Turning Point in Britain's Malaya Policy,"

The Historical Annual no.3 (1957), 10

จะต้องดำเนินการตามโครงการนี้ทันที เพราะได้มีการสั่งอวัลด์ที่จำเป็นมาแล้ว ถ้าโครงการนี้เสร็จสิ้นเมื่อไร การติดต่อกับออสเตรเลียจะสะดวกอย่างยิ่ง¹ เพื่อให้บรรดาเป้าหมายตามโครงการวางสายเคเบิล บริษัทเฟลเตนและกิลโยม (Messrs. Felten and Guillaume) ได้ส่งตัวแทนของบริษัทชื่อ แฮร์ ไมเยอร์ (Herr W.T. Meier) ผู้ซึ่งได้รับคำแนะนำจากอัครราชทูตเยอรมันประจำประเทศไทยให้ไปติดต่อหาบาทหลวงเทววงษ์โรประการ เพื่อขอสัมปทานพาดสายเคเบิลผ่านสวนโคสวนหนึ่งของประเทศไทย² แฮร์ ไมเยอร์ ได้เห็นให้เห็นถึงประโยชน์อันมหาศาลที่ประเทศไทยจะได้รับจากการพาดสายเคเบิลผ่านประเทศไทย โดยชี้ให้เห็นว่าความสำคัญในด้านการเมืองและการค้าขายของไทยได้ทวีขึ้นเป็นลำดับ เพราะฉะนั้นการติดต่อกับต่างประเทศย่อมมีความจำเป็นมากขึ้นเป็นเงาตามตัว อย่างไรก็ตามในการเจรจาหาตามครั้งนี้ แฮร์ ไมเยอร์ มิได้ให้รายละเอียดมากไปกว่านี้และมีใคร่บุสสถานที่ ๆ ต้องการวางสายเคเบิลด้วย

ในชั้นแรก บาทหลวงเทววงษ์โรประการได้แสดงความยินดีที่ประเทศไทยจะได้รับผลประโยชน์อย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการติดต่อกับทวีปยุโรป ถ้าสามารถวางสายเคเบิลได้เสร็จสิ้นตามแผนการ แต่อย่างไรก็ดี การที่บริษัทนี้ไม่ได้มีโครงการละเอียดและมีใคร่บุสสถานที่นั้น ทำให้บาทหลวงเทววงษ์โรประการคลางแคลงใจในพฤติการณ์ของบริษัทนี้ จึงทรงบายเบี่ยงที่จะให้ความมั่นใจใด ๆ ต่อ แฮร์ ไมเยอร์ เพียงแต่ทรงให้ความหวังว่าถ้าบริษัทเฟลเตนและกิลโยมเสนอรายละเอียดมากกว่านี้แล้ว รัฐบาลไทยจะนำเรื่องนี้พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง³ เป็นที่น่าสังเกตว่าการที่บาทหลวงเทววงษ์โรประการปฏิเสธ

¹F.O. 69/222 Extract from the Singapore Free Press, Stringer to F.O. Inclosure 1 in no.1

²F.O. 69/222 Herr Meier to Prince Devawongse, Inclosure 6 in no.1, April 14, 1901

³F.O. 69/222 Prince Devawongse to Herr Meier, Inclosure 7 in no.1, April 18, 1901

ที่จะพิจารณาอนุญาตการวางสายเคเบิลนี้ คงมีโซ่เพียงแคบริษัทนี้ไม่สามารถเสนอโครงการ
ละเอียดเท่านั้น แต่อาจจะเป็นเพราะอุปสรรคอันเกิดจากปฏิญญาฉบับ ค.ศ. 1897 ที่ไทยทำกับ
อังกฤษด้วย ที่ทำให้ไทยต้องคำนึงถึงการให้สิทธิแก่ชาติอื่น ๆ ทางภาคใต้ตลอดมา

นายอาเธอร์ ราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยได้แสดงความสนใจในเรื่องนี้อย่าง
เปิดเผย เพราะโครงการนี้ย่อมกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของรัฐบาลอังกฤษในคาบ
สมุทรมลายูอย่างมากต้องสงสัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเยอรมนีได้พยายามที่จะเข้ามามีสถานี
เชื้อเพลิงเพื่อสนับสนุนอิทธิพลทางการเมือง อยางไรก็ดี การที่กรมหลวงเทเวศร์วัชรโรประการ
ได้ปฏิเสธแผนการดังกล่าว ทำให้รัฐบาลอังกฤษได้รับความพอใจพอสมควร¹

อาจกล่าวได้ว่าในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 รัฐบาลเยอรมันได้พยายามทุกวิถีทางที่จะ
มีฐานทัพในน่านน้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจะทำให้รัฐบาลอังกฤษไม่ไว้วางใจเยอรมนี
อย่างมาก แม้ว่าปฏิญญาฉบับไทย - อังกฤษ ค.ศ. 1897 จะสามารถยับยั้งคู่แข่งทางเศรษฐกิจ
เช่น เยอรมนี จากการลงทุนในมลายูของไทยและสามารถรักษาจุดยุทธศาสตร์ของอังกฤษ
ไว้ได้ก็ตาม แต่ท่าทีรุกเร้าของเยอรมนีทำให้รัฐบาลอังกฤษไม่อาจนิ่งนอนใจได้ นอกจากนั้น
เซอร์ สเวตเทนแฮม (Sir Swettenham) ผู้สำเร็จราชการสหราชอาณาจักรเขตเทิลเมนต์ ได้
พยายามสร้างข่าวที่จะทำให้รัฐบาลอังกฤษระแวงเยอรมนีมากขึ้น ซึ่งได้นำไปสู่การทำสนธิ
สัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษใน ค.ศ. 1902 ซึ่งรัฐบาลไทยยอมให้รัฐบาลอังกฤษตั้งที่ปรึกษา
ในรัฐฉันทันและรัฐตรังกานู แต่ก็ไม่ได้แก้ปัญหาคืออย่างไร เพราะเยอรมนียังคงต้องการ
ส่วนใดส่วนหนึ่งของรัฐไทรบุรี จะเห็นได้ว่า ค.ศ. 1904 เวสเทินการ์ด ผู้ช่วยที่ปรึกษาราชการ

¹F.O. 69/222 Archer to Lansdowne, Confidential, no.39,

June 1, 1901

ทั่วไปของไทย ได้ยื่นบันทึกขอ เบคเกต (Beckett) ผู้สำเร็จราชการสหราชอาณาจักร
 เพื่อจะขอสัมปทานให้กับคนในบังคับเยอรมันชื่อ เคาล์ฟูส (Kaulfuss) ในเนื้อที่ 10
 ตารางไมล์ ของตำบลหนึ่งของรัฐไทรบุรี อย่างไรก็ตาม เบคเกต ได้ให้ความเห็นว่าการขอ
 สัมปทานครั้งนี้เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาของรัฐบาลอังกฤษ เพราะเบคเกตมีเหตุผลที่เห็นว่า
 ผู้ที่อยู่เบื้องหลังเคาล์ฟูส คือ รัฐบาลเยอรมัน¹ ผลก็คือ การขอสัมปทานนี้ถูกปฏิเสธอีกจาก
 รัฐบาลไทย

เยอรมนีกับการประกันบูรณภาพแห่งดินแดนของไทย

ข้อตกลงในปฏิญญาฉบับ ค.ศ. 1897 กลายเป็นข้อผูกมัดมากกว่าจะช่วยคลี่คลายปัญหา
 ต่าง ๆ ให้รัฐบาลไทย นอกจากนี้ทำให้อันการวิวาทของฝรั่งเศสทำให้รัฐบาลไทยไม่แน่ใจว่า
 ฝรั่งเศสจะมีแผนการขั้นต่อไปอย่างไร ดังนั้น จึงจำต้องหาทางออกที่เหมาะสมเพื่อจะได้
 รักษาเอกราชและบูรณภาพของไทยไว้ได้ ตลอดจนเพื่อให้รอดพ้นจากการผูกขาดการแสวง
 หาผลประโยชน์ด้านหนึ่งด้านใดของสองมหาอำนาจคืออังกฤษและฝรั่งเศส ด้วยเหตุนี้
 รัฐบาลไทยจึงมีแนวความคิดที่จะแสวงหาการประกันเอกราชและบูรณภาพแห่งดินแดนของตน
 จากประเทศมหาอำนาจทั้งหลาย เช่นอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี และรัสเซีย

ใน ค.ศ. 1899 รัชกาลที่ 5 ได้ทรงเปิดเผยมติกับ เกรวิลล์ อัครราชทูตอังกฤษประจำ
 ประเทศไทยว่า จักรพรรดิวิลเลียมที่ 2 ได้ทรงแนะนำให้มีการประกันเอกราชและบูรณภาพ
 ของไทยร่วมกันระหว่าง อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี และรัสเซีย ซึ่งรัชกาลที่ 5 ทรงเชื่อ
 ว่าความเคลื่อนไหวดังกล่าวจะสามารถต้านทานการรุกรานของฝรั่งเศสได้² พร้อมกันนี้

¹F.O. 273/314, Beckett to Lansdowne, no.78, December 2, 1904

²F.O. 69/195 Greville to Salisbury, confidential, no.39,

รัชกาลที่ 5 ทรงขอความเห็นจากเกรวิลด์ ผู้ซึ่งได้ถวายความเห็นหาว่า ปฏิญญาระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศส ค.ศ. 1896 และปฏิญญาฉบับ ค.ศ. 1897 ได้ให้ความปลอดภัยแก่ประเทศไทยจากการรุกรานของมหาอำนาจอื่น ๆ อย่างเต็มที่¹ แม้ว่าเหตุการณ์ที่ผ่านมาได้แสดงว่าทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสผนวกผลประโยชน์จากไทยโดยอาศัยข้อตกลงดังกล่าวอย่างไม่มีที่สิ้นสุด รัชกาลที่ 5 ทรงมีเจตนาที่จะทำให้เกรวิลด์ทราบถึงท่าทีของไทยต่อเยอรมนีและรัสเซีย โดยทรงย้ำให้เห็นถึงอิทธิพลทางการค้าของเยอรมนีในประเทศไทยและพระราชไมตรีส่วนพระองค์กับพระเจ้าซาร์แห่งรัสเซีย เกรวิลด์โดยอ้างว่าการประกันร่วมกันเช่นนั้นจะนำไปสู่ความระแวงสงสัยซึ่งกันและกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด² และเป็นที่แน่นอนว่าความเห็นซึ่งค่อนข้างจะเห็นแก่ตัวของเกรวิลด์นี้ย่อมไม่เป็นที่สมพระราชหฤทัยของรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้ทรงสรุปว่าการเปิดเผยเรื่องนี้เป็นเพียงการทาบตามเท่านั้นและพระองค์ไม่ประสงค์ที่จะเร่งรัดเรื่องนี้อีกต่อไป³ เป็นที่น่าสังเกตว่าพระราชปฏิกิริยาของรัชกาลที่ 5 นั้น เป็นการชี้ให้เห็นเด่นชัดว่ารัฐบาลอังกฤษจะต้องปฏิเสธ เรื่องนี้อย่างไม่ต้องสงสัย

การประกันเอกราชและบูรณภาพแห่งดินแดนของไทยโดยนานาชาตินี้ กระทั่งวงการต่างประเทศอังกฤษไม่เห็นด้วย และมีความเห็นว่าจะยิ่งทำให้ไทยมีเอกราชน้อยลงไปอีก⁴ ด้วยเหตุผลที่ว่า การประกันร่วมกันดังกล่าว จะนำไปสู่การเรียกร้องอธิปไตยในเขตของตนในระหว่างมหาอำนาจทั้งสี่ โดยประเทศไทยจะไม่ได้รับผลประโยชน์อันใดเลย กระทั่งวงการต่างประเทศอังกฤษได้พยายามย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของปฏิญญา ค.ศ. 1896 และปฏิญญาฉบับ ค.ศ. 1897 อีกครั้งหนึ่งว่าจะสามารถให้ความปลอดภัยและรักษาประเทศไทยให้รอดพ้นจากการรุกรานของมหาอำนาจอื่นได้ก็อยู่แล้ว

¹F.O. 69/195 Greville to Salisbury, no.44, April 29, 1899

²F.O. 69/195 Greville to Salisbury, no.44, April 29, 1899

³Loc.cit.,

⁴F.O. 69/198, F.O. to Greville, Telegraph, April 23, 1899

ในขณะที่กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษพยายามคัดค้านการประกันดังกล่าวอย่างแข็งขันนั้น เป็นเวลาเดียวกับที่นายอินากากิ (Inagaki) อัครราชทูตญี่ปุ่นได้ทาบทาม แสร์ ฟอน ชัลเคิร์น เพื่อทำความตกลง "เปิดประตู" (Open door) ประเทศไทย¹ ในระหว่างมหาอำนาจที่มีผลประโยชน์ในประเทศไทย โดยยกตัวอย่างของการตกลงระหว่างอังกฤษกับเยอรมนีเพื่อ "เปิดประตู" ประเทศจีน ในวันที่ 16 ตุลาคม ค.ศ. 1900 ซึ่งบรรดาประเทศที่มีผลประโยชน์อยู่ในประเทศจีน เช่น ออสเตรีย-ฮังการี ฝรั่งเศส อิตาลี ญี่ปุ่น รัสเซีย และสหรัฐอเมริกา ต่างก็ยอมรับหลักการ นับว่าเป็นนโยบายที่ชาญฉลาดของมหาอำนาจทั้งสองที่สามารถถ่วงดุลกันประเทศอื่น ๆ ไม่ให้เข้าไปฉกฉวยผลประโยชน์ในประเทศจีนได้ตามใจชอบอีกต่อไป²

อันที่จริง แสร์ ฟอน ชัลเคิร์น ราชทูตเยอรมันทราบอยู่แล้วว่าจักรพรรดิวิลเลียมที่ 2 ได้ทาบทามเรื่องการประกันเอกราชและบูรณภาพแห่งดินแดนของไทยกับรัชกาลที่ 5 แล้ว ดังนั้น แสร์ ฟอน ชัลเคิร์น จึงไม่กระตือรือร้นที่จะสนับสนุนความคิดของนายอินากากิ แต่ในขณะเดียวกัน มร. โรลิ่ง ยัคมินส์ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะต้องการให้มีการประกันร่วมกันระหว่างนานาชาติ เพื่อรักษาเอกราชและอธิปไตย กลับมีความเห็นพ้องต้องกันกับความคิดของอัครราชทูตญี่ปุ่น ถึงกับมีที่ท้าวว่าจะเชิญให้รัฐบาลญี่ปุ่น³ เข้าร่วมในแผนการนี้ด้วย ในเรื่องนี้

¹ Chandran Jeshurun, op.cit., p.331

² หจข., ร.5 ต.41/31 Copy no.9726, Times, October 22, 1900

³ ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ประเทศญี่ปุ่นมีความเจริญทางด้านอุตสาหกรรมอย่างมากจนเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในหมู่นานาชาติของไทยว่า ญี่ปุ่นเป็นชาติมหาอำนาจของเอเชียที่จะสามารถต้านทานมหาอำนาจตะวันตกที่กำลังขยายอิทธิพลในภาคตะวันออกไกลได้, PKD...II" [Introduction]", p.231

อาเซอร์เชื่อว่า เป็นเพียงความคิดส่วนตัวของ มร.โรลิ่ง ยัคมินส์ มากกว่าที่จะเป็นพระราช
คำริของรัชกาลที่ 5¹

อย่างไรก็ตาม มร.โรลิ่ง ยัคมินส์ ไม่ละความพยายามที่จะให้มีการประกันเอกราช
และบูรณภาพของไทยร่วมกันระหว่างอังกฤษ เยอรมนี และญี่ปุ่น ดังนั้น มร.โรลิ่ง ยัคมินส์
จึงมีแผนการที่จะเดินทางไปยังกรุงเบอร์ลินเพื่อเจรจาเรื่องนี้อย่างเป็นทางการ เกี่ยวกับ
เรื่องนี้กระทรวงอาณานิคมอังกฤษกังวลใจมากและได้ขอให้ ลอร์ด แลนสดาวน์ (Lord
Lansdowne) พยายามทุกวิถีทางที่จะยับยั้งการเดินทางของ มร.โรลิ่ง ยัคมินส์ ครั้งนี้²
ในเวลาเดียวกันรัฐบาลอังกฤษมีความเห็นว่าเยอรมนีไม่เหมาะสมที่จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของ
เพราะเยอรมนีไม่มีฐานทัพเรือที่จะสนับสนุนอำนาจของตนเพื่อช่วยเหลือไทยในกรณีที่เกิด
สงครามระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการที่เยอรมนีไม่สามารถมี
สถานีเชื้อเพลิงหรือฐานทัพเรือในนานน้าเอเซียตะวันออกเฉียงใต้นี้ ได้กลายเป็นจุดอ่อน
ที่ทำให้รัฐบาลอังกฤษโจมตีได้ และรัฐบาลอังกฤษพิจารณาว่าการตกลงระหว่างเยอรมนี
กับไทยจะเป็นเพียงข้อตกลงบนแผนกระดาษเท่านั้น และขอสำคัญคืออังกฤษเชื่อว่าเยอรมนี
คงจะไม่ทำสงครามกับฝรั่งเศสถ้าฝรั่งเศสรุกกรานไทย³ ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลอังกฤษได้ชี้ให้เห็น
ถึงข้อเสียของเยอรมนีอีกด้านหนึ่งคือ การที่ฝรั่งเศสและอังกฤษมีผลประโยชน์อยู่ในประ
เทศไทยในขณะที่เยอรมนีมีผลประโยชน์เฉพาะด้านการค้าเท่านั้น เพราะฉะนั้นถ้า มร.โรลิ่ง
ยัคมินส์ ทำความตกลงกับเยอรมนี จะทำให้เยอรมนีต้องขอสิทธิและสัมปทานทางค้า
การค้าในเมืองไทยอย่างแน่นอน⁴ และไม่ต้องสงสัยเลยว่าเยอรมนีจะพิจารณาว่าทั้งอังกฤษ

¹F.O. 69/222 Archer to Lansdowne, November, 1901

²F.O. 69/222 Sir E. Monson to Lansdowne, no.398, October 9, 1901

³F.O.69/222 Sir E. Monson to Lansdowne, no.398, October 9, 1901

⁴Loc.cit.

และฝรั่งเศสจะเป็นอันตรายต่อประเทศไทยอย่างมาก และอาจจะหาทางกีดกันออกไปใน
เวลาต่อมา ลอร์ด แลนสดาวน มีความเห็นส่วนตัวว่า

ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยที่จะมีการสนับสนุนให้เยอรมนีเข้ามามีผลประ
โยชน์ในกิจการของไทย ไม่ทอสงสัยเลยว่าจะต้องติดตามมา
ด้วยการขอลิขิตีต่าง ๆ และการขอสัมปทานซึ่งจะเป็นอันตราย
ต่อผลประโยชน์ของเรา...¹

ลอร์ด แลนสดาวน ไม่นับใจว่าจะสามารถยับยั้ง มร. โรลิ่ง ยัคมินส์ มิให้เดินทาง
ไปกรุงเบอร์ลิน แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีคำสั่งมิให้อัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทย
สนับสนุนการเดินทางของ มร. โรลิ่ง ยัคมินส์² เพราะว่าจะทำให้รัฐบาลเยอรมันได้รับผล
ประโยชน์จากไทยมากขึ้น สิ่งที่ต้องกัณฑ์เกรงที่สุดคือ รัฐบาลไทยอาจจะยอมให้เยอรมนี
เช่าเกาะโคเกาะหนึ่งเป็นสถานีเชื้อเพลิง เพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่เยอรมนีจะประกันเอกราช
และบูรณภาพของไทย ซึ่งอังกฤษจะยอมให้เกิดขึ้นไม่ได้อย่างเด็ดขาด เพราะใน ค.ศ.
1900 รัฐบาลเยอรมันได้ออกกฎหมายว่าฉบับที่สอง ซึ่งสนับสนุนให้มีการสร้างแสนยานุภาพ
ของกองทัพเรือซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลอังกฤษละทิ้งนโยบายการอยู่โดดเดี่ยว
(Splendid Isolation) ไปสู่การทำสัญญาฉบับที่สามใน ค.ศ. 1902³

ใน ค.ศ. 1904 อังกฤษและฝรั่งเศสได้ทำความเข้าใจฉันท์มิตร (Anglo-French Entente
Cordiale) มีข้อความตอนหนึ่งเพื่อยืนยันปฏิญญาระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสใน ค.ศ.
1896 และได้แบ่งเขตอิทธิพล คือ จีนแดนทางทิศตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขต

¹F.O. 69/222 Lansdowne to Salisbury, October 11, 1902

²F.O. 69/222 Telegraph, Lansdowne to Archer, most confiden-
tial, October 13, 1901

³Zara Steiner, op.cit., p.75

อิทธิพลของฝรั่งเศส ส่วนทางตะวันออกของลาวไทยและคาบสมุทรลพบุรีเป็นเขตอิทธิพลของอังกฤษ เวลาใดที่ผู้สนใจอังกฤษเห็นว่าเยอรมนีเป็นอันตรายเป็นอังกฤษมากกว่าฝรั่งเศส ทำให้อังกฤษพิจารณาว่าการขยายตัวของฝรั่งเศสไม่ไต่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ของตนอีกต่อไป นอกจากนั้น อัครราชทูตเยอรมันได้เปิดเผยหาที่ของรัฐบาลเยอรมันต่อไทยว่า ถ้ามหาอำนาจอื่นใดเข้ามาทำลายผลประโยชน์และอิสรภาพของไทยแล้ว จักรพรรดิวิลเฮ็ล์มที่ 2 จะเสนอให้มีการประชุมอีกครั้งหนึ่งเหมือนกับที่ได้ทำมาแล้วที่อัลจีร์ราส ใน ค.ศ. 1906¹ (Algeiras Conference)² และในปีเดียวกันนั้นเอง รัฐบาลไทยดำริที่จะสร้างทางรถไฟสายใต้เพื่อกระชับการปกครองหัวเมืองภาคใต้ให้รัดกุม รัฐบาลอังกฤษจึงกังวลในเรื่องนี้มาก เพราะชาวเยอรมันเป็นชาติที่มีอิทธิพลอยู่ในกรมรถไฟหลวง และรัฐบาลอังกฤษเกรงว่าการสร้างทางรถไฟจะเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมอิทธิพลทางการค้าและการเมืองให้กับเยอรมนีในประเทศไทยมากขึ้น แรงผลักดันต่าง ๆ จากรัฐบาลเยอรมัน ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นประกอบกับเยอรมนีไม่เคยมีหาที่เป็นอันตรายเป็นรัฐบาลไทย ทำให้รัฐบาลอังกฤษเกรงว่าเยอรมนีจะได้รับความนิยมจากรัฐบาลไทย ดังนั้น รัฐบาลอังกฤษจึงรีบดำเนินการ

¹ หจข., ร.5 ขธ.1/50 "Bangkok Times" 23 November, 1906

² สืบเนื่องจากวิกฤตการณ์มออคโค ค.ศ. 1905 (Morocan Crisis)

เยอรมันต้องการแทรกแซงในมออคโคซึ่งอังกฤษและฝรั่งเศสได้แสวงหาผลประโยชน์อยู่ก่อนแล้ว เยอรมันต้องการแสดงให้เห็นว่าความเข้าใจฉันท์มิตรระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสไม่มีค่าทางการทูตอย่างถาวร จึงเสนอตัวที่จะสนับสนุนความเป็นเอกราชของมออคโค ด้วยการเร่งรัดให้มีการประชุมนานาชาติในปัญหามออคโค การประชุมนานาชาติระหว่างชาติมหาอำนาจได้จัดให้มีขึ้นที่อัลจีร์ราส ประเทศสเปน ตั้งแต่เดือนมกราคม - เมษายน ค.ศ. 1906 เยอรมันล้มเหลวในการที่จะ "เปิดประตู" มออคโค

เจรจาทางการทูตเพื่อตกลงปัญหาต่าง ๆ ระหว่างไทยกับอังกฤษใน ค.ศ. 1909 ผลก็คือ ไทยต้องเสีย 4 รัฐมลายู คือ รัฐกลันตัน รัฐตรังกานู รัฐไทรบุรีและรัฐปะลิส ให้แก่ อังกฤษ¹ หนังสือพิมพ์ วอซิช ไชตุง (Voissiche Zeitung) โคโลงชาววารัทกาลที่ 5 ไมพอพระราชหฤทัยในสนธิสัญญา 10 มีนาคม ค.ศ. 1909 และแม่แต่คนไทยยังต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาลเยอรมัน²

จะเห็นได้ว่าความประสงค์ของรัฐบาลไทยที่จะให้เยอรมนีเข้าร่วมประกันบูรณภาพแห่งดินแดนและเอกราชของไทยไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งไม่เพียงจะถูกคัดค้านอย่างแข็งขันจากอังกฤษเท่านั้น ยังมีเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ มร. โรลิ่ง ยัคมินส์ ซึ่งสนับสนุนนโยบายที่จะให้หมิ่นหาอำนาจอื่น ๆ มารวมประกันความมั่นคงปลอดภัยของไทยได้ออกจากตำแหน่งที่ปรึกษาราชการทั่วไปใน ค.ศ. 1901³

ปฏิกิริยาของฝรั่งเศสและรัสเซียต่ออิทธิพลทางการค้าและการเมืองของเยอรมนีในประเทศไทย

ฝรั่งเศสเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศไทยใน ค.ศ. 1856 หลังอังกฤษ 1 ปี จุดประสงค์สำคัญของฝรั่งเศสก็คือ ไซประเทศไทยเป็นบันไดไปสู่ยูนนาน⁴ ในขณะ

¹K.G. Tregonning, "How Germany Made Malaya British," Asian Studies, vol.2 (August, 1964), : 186

²F.O. 371/739 Salisbury to Grey, July 2, 1909; Voissiche Zeitung, 30 June, 1909

³ผู้เขียนไม่พบเอกสารใด ๆ ที่แสดงให้เห็นว่าที่ปรึกษาทั่วไปคนต่อมาจะรับดำเนินงานของ มร. โรลิ่ง ยัคมินส์ ต่อไป

⁴เพ็ญศรี คุก "ความเกี่ยวข้องระหว่างประเทศไทยและฝรั่งเศส", อักษรศาสตร์, ด.4 (3 มกราคม, 2510), 88

เดียวกันฝรั่งเศสได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อคาบสมุทรมอินโดจีนซึ่งประกอบด้วยเวียดนาม
 เขมรและลาว ซึ่งสองประเทศหลังนี้เป็นประเทศราชของไทยในขณะนั้น ฝรั่งเศสได้ใช้
 ความพยายามทุกวิถีทางที่จะผนวกดินแดนลาวและเขมรมาเป็นของตน ในที่สุดดินแดนเหล่านี้
 ตกเป็นเขตอิทธิพลของฝรั่งเศส ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสกับไทยจึงไปราบรื่น
 มาเกือบตลอดรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 และได้ทวีความตึงเครียดขึ้นในรัชกาลที่ 5 เมื่อฝรั่งเศส
 ได้แสดงความก้าวร้าวเพื่อครอบครองดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงใน ค.ศ. 1893 ซึ่ง
 ก่อให้เกิดเป็นกรณีพิพาทครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย รัฐบาลไทยพยายามดำเนินตามวิถี
 ทางการทูตแต่ไรผล ท้าที่รุกรานของฝรั่งเศสทำให้อังกฤษเกรงว่าฝรั่งเศสจะรุกรานอินโดจีน
 ของไทยมากขึ้นจนอาจเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ของตน จึงได้มีการตกลงแบ่งเขตอิทธิพล
 ระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1896 ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวทำความพอใจให้กับฝรั่งเศส
 มากพอสมควร¹ เพราะอย่างน้อยที่สุดทำให้ฝรั่งเศสเกิดความมั่นใจในความมั่นคงของ
 อาณานิคมของตนในอินโดจีน² ต่อมาใน ค.ศ. 1904 รัฐบาลอังกฤษและรัฐบาลฝรั่งเศส
 สามารถทำความประนีประนอมต่อกันได้เกี่ยวกับการแสวงหาผลประโยชน์ในส่วนต่าง ๆ
 ของโลก รวมทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งยิ่งทำให้ฝรั่งเศสสามารถขยายเขตอิทธิพล
 ในลุ่มแม่น้ำโขงได้ตามความพอใจและสมความปรารถนา

ในคำนี้เกี่ยวกับผลประโยชน์และอิทธิพลทางการค้าของฝรั่งเศสในประเทศไทย
 มีน้อยมากเมื่อเทียบกับอังกฤษ ทั้ง ๆ ที่ฝรั่งเศสได้เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในประเท
 ไทยในเวลาไล่เลี่ยกับอังกฤษ และเมื่อเปรียบเทียบกับเยอรมนีซึ่งเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์
 หลังฝรั่งเศส จากรายงานสินค้าเข้าออกของประเทศไทยประจำปี ค.ศ. 1899 แลว

¹Minton F. Goldman, "Franco - British Rivalry over Siam, 1896-1904," Journal of Southeast Asian Studies, III, 2 (September, 1897),

²Henry Debec, La Question Siamoise et le Traite de 1896, (Paris : La Rochelle, 1904), p.153

จะเห็นได้ว่าสินค้าเข้าจากอังกฤษมีมากเป็นอันดับหนึ่งมีมูลค่าถึง 272,721 ปอนด์สเตอร์ลิง จากเยอรมนีเป็นอันดับสองมีมูลค่า 107,686 ปอนด์สเตอร์ลิง แต่สินค้าจากฝรั่งเศสมีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับอังกฤษและเยอรมนี คือมีมูลค่าเพียง 21,321 ปอนด์สเตอร์ลิง¹ จากตัวเลขนี้อาจกล่าวได้ว่าฝรั่งเศสไม่ก่อให้เกิดความสนใจที่จะสร้างอิทธิพลทางการค้าในประเทศไทย แต่สนใจที่จะสร้างอิทธิพลทางการค้าและการเมืองในอินโดจีนมากกว่า² รัชกาลที่ 5 รับสั่งแก่นักการทูตชาวฝรั่งเศสผู้หนึ่งระหว่างทางเสด็จนิวัติประเทศไทยจากคราวเสด็จเยือนยุโรปครั้งแรกใน ค.ศ. 1897 โดยได้ทรงวิจารณ์นโยบายของฝรั่งเศสที่ไม่ยอมส่งเสริมการค้าในประเทศไทย โดยเฉพาะในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งฝรั่งเศสมีสิทธิและโอกาสอย่างเต็มที่ กลับปล่อยให้อังกฤษแสวงหาผลประโยชน์แทนดูเดียวว่าเป็นผลเนื่องมาจากความเฉื่อยชา (inertia) ในคานทางการค้าของฝรั่งเศสในประเทศไทย³ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เองที่อาจกล่าวได้ว่าทำให้เยอรมนีสามารถสร้างอิทธิพลทางการค้าในประเทศไทยได้อย่างรวดเร็ว โดยปริมาณการค้ามาเป็นอันดับสองต่อจากอังกฤษ อย่างไรก็ตาม การที่เยอรมนีเพิ่มปริมาณการค้าขายในประเทศไทยในระหว่างปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นั้น ไม่ได้ออกให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของฝรั่งเศส

¹ หจข., ร.5 ต.28/8 Siam. Diplomatic and Consular Reports, Report for the year 1899 on the Trade of Consular District of Bangkok, no.2528 annual series.

² Virginia Thompson, Thailand : the New Siam, (New York : Paragon Book Reprint, 1967), p.424 and Henry Debeet, op.cit. p.153

³ หจข., ร.5 ต.14/8 "France - Siamese Relations the Case for Siam, Statement by the King, Trust in Britain," The Morning Post, London : Jan. 1. 1898

แต่อย่างไรก็ดี ฝรั่งเศสไม่คิดว่าอิทธิพลทางการเมืองของเยอรมนีในประเทศไทยที่มีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นลำดับนั้น จะสามารถทำลายอิทธิพลของฝรั่งเศสในอินโดจีนซึ่งฝรั่งเศสให้ความสำคัญมากกว่าได้ นอกจากนั้น เยอรมนีได้เคยให้ความมั่นใจกับฝรั่งเศสที่จะไม่รุกรานอาณานิคมของฝรั่งเศสในภาคตะวันออกไกล ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงที่จะต้องทำสงครามและเพื่อเป็นการดึงความสนใจของฝรั่งเศสจากแคว้นอัลซาสลอเรนสควาย¹

สำหรับรัสเซีย ปัญหาทางการเมืองระหว่างรัฐบาลฝรั่งเศสและรัฐบาลไทยในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้รัสเซียได้มีโอกาสสร้างอิทธิพลทางการเมืองในประเทศไทย² อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าความพยายามของรัสเซียในการสร้างอิทธิพลทางการเมืองขึ้นในประเทศไทยไม่ประสบความสำเร็จสมความมุ่งหมาย เพราะรัฐบาลรัสเซียไม่อยู่ในสภาพที่จะตอบสนองความต้องการของรัฐบาลไทยได้³ ยิ่งไปกว่านั้น ความปรารถนาของรัสเซียต่อญี่ปุ่นใน ค.ศ. 1905 ทำลายเกียรติภูมิของรัสเซียเป็นอย่างมาก แต่รัฐบาลรัสเซียก็ยังคงมีความหวังที่จะเข้ามาอิทธิพลในประเทศไทย เพราะรัสเซียพิจารณาว่าอังกฤษมีที่ทาและนโยบายเกี่ยวกับมลายูของไทยที่ไม่น่าไว้วางใจ ทำให้รัฐบาลไทยระแวงอังกฤษอยู่ตลอดเวลา ส่วนเยอรมนีนั้นก็เป็นมหาอำนาจอีกชาติหนึ่งที่ได้รับการตอบสนอง

¹Nguyen Xuan Tho, op.cit., p.305

²ฉดอง สุนทราวาณิชย์, "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรัสเซียและประเทศไทย ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20", วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), (สำเนา), หน้า 129

³Chandran Jeshurun, "The Dual Alliance of 1894 : a Siam aspect," Journal of the Historical Society of the University of Malaya, vol.3, (1964 - 1965), pp.66 - 67

อย่างเป็นชาติจากรัฐบาลไทย จึงดูเหมือนว่ารัสเซียเป็นมหาอำนาจเพียงประเทศเดียวที่จะ
 สร้างความประทับใจให้แก่รัฐบาลไทยได้มากที่สุด¹ อันที่จริงรัฐบาลรัสเซียออกจะเข้าใจ
 ลึกซึ้งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเยอรมนีในระยะนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ
 ที่รัสเซียเข้าใจว่ารัฐบาลไทยเป็นชาติต่อเยอรมนีซึ่งอาจจะเนื่องมาจากการที่รัฐบาลไทยปฏิเสธ
 การขอสัมปทานครั้งแล้วครั้งเล่าของรัฐบาลเยอรมนีที่โกลดวามาแล้วข้างตน รัฐบาลรัสเซีย
 สัมผัสถึงความสำคัญและความกระตือรือร้นของรัฐบาลไทยที่จะให้เยอรมนีเข้ามามีส่วน
 ประกันเอกราชและบูรณภาพแห่งดินแดนของไทย จึงอาจพิจารณาได้ว่ารัฐบาลรัสเซียพิจารณา
 เขาข้างตนเองมากเกินไป

อิทธิพลทางการค้าของรัสเซียในระยะแรกมีน้อยมาก เพราะดูเหมือนว่าทั้งรัฐบาล
 รัสเซียและพ่อค้าเอกชนชาวรัสเซียไม่ได้ให้ความสนใจต่อตลาดการค้าไทยเท่าที่ควร ใน
 ระหว่าง ค.ศ. 1899 - 1900 สินค้าออกที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของรัสเซียในตลาดการค้าเมืองไทย
 คือน้ำมันกาดเท่านั้น² อย่างไรก็ตาม นายโอลารอฟสกี (Olarovsky) ผู้แทนรัฐบาลรัสเซีย

¹PKD...II. "Document no.119 Letter from V.N.Lamsdorf to L.P. Urusov about the policy of Foreign powers in Siam, no.685, Secret, dated St.Petersburg, 6(9) July 1901," p.240

²PKD...II "Document no.64. Background report sent by the consul general in New York, A.E. Olarovsky to the Acting Foreign Minister, V.N. Lamsdorf, about the Great Britain's and France's policies in Indochina, 1(13) July 1897, St. Peterburg," p.148 and PKD...II. "Document no.130. Instruction from A.P. Izvolsky to A.G. Yakovlev about the tasks of Russian representative in Siam and the nature of his activities, in connexion with the policy of the great power in Siam, no.429, St. Peterburg, 17(30) March, 1908," p.254

ประจำประเทศไทยได้รับหน้าที่สูงสุดดูแลรักษาผลประโยชน์ของชาวเดนมาร์กในประเทศไทย อีกตำแหน่งหนึ่งใน ค.ศ. 1899 ทำให้นายโอลาร์อฟสกี สามารถอาศัยผลประโยชน์อันมหาศาลของเดนมาร์กที่เป็นรองแต่เพียงอังกฤษและเยอรมนีเท่านั้น สร้างอิทธิพลให้รัสเซียได้ พอลสมควร

ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงแม้ว่าอิทธิพลทางการค้าและการเดินเรือของ เยอรมนีในประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นมากเพียงไร ก็มิได้ทำให้รัสเซียวิตกกังวลหรือกระทบ กระเทือนต่ออิทธิพลหรือผลประโยชน์ของตนแต่อย่างใด ตรงกันข้าม กลับทำให้นายโอลาร์ ออฟสกี พอใจที่อิทธิพลและผลประโยชน์ของอังกฤษซึ่งเป็นคู่แข่งที่สำคัญของรัสเซียได้รับการ แข่งขันจากเยอรมนี ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของนายโอลาร์อฟสกี อยู่แล้ว¹ อย่างไรก็ตาม ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เยอรมนียังคงครองความเป็นหนึ่งในทางการ ค้าขายและการเดินเรือ² ทำให้อิทธิพลทางการค้าของเยอรมนีมั่นคงขึ้นเป็นอันมากจนทำให้นายโอลาร์อฟสกี ไม่ไว้วางใจเยอรมนีต่อไป เพราะเกรงว่าอิทธิพลของเยอรมนีทางการค้า จะสนับสนุนให้เยอรมนีเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองซึ่งจะนำไปสู่การขอสัมปทานซึ่งได้เคยเป็น ชาวรัสเซียเพื่อที่จะสร้างสถานีเชื้อเพลิงและรวมทั้งเกาะบางเกาะในบริเวณอ่าวไทยได้เป็นผล สำเร็จ และสิ่งนี้จะป็นอันตรายต่ออิทธิพลของรัสเซีย³ นายโอลาร์อฟสกี จึงมีความเห็น ว่ารัฐบาลรัสเซียจะต้องหันมาสนับสนุนการค้าในประเทศไทยใหม่ เพื่อสร้างอิทธิพลทางการ ค้าและทางการเมือง เพราะนายโอลาร์อฟสกีมีความเห็นว่า "สยามก็เช่นเดียวกับประชาชาติ ตะวันออกอื่น ๆ ที่มักจะให้ความสนับสนุนฝ่ายที่มีอิทธิพลทางการค้า"⁴ ในเวลาเดียวกัน เกาะ

¹ ฉลอง สุนทรวาณิชย์, เรื่องเดิม, หน้า 164

² P. Lindenberg, "Deutschland und Siam," Asien, vol 2, (1903), 15 - 16

³ PKD...II. "Document no.118, Dispatch from A.E. Olarlovsky to the Minister of Foreign Affairs, V.N. Lamsdorf, about growing German penetration of Siam, secret, no.10 Bangkok, 24 May (6 June) 1901," p. 234

⁴ Loc.cit.

แลมซคอฟ (Count Lamsdorf) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศรัสเซียได้แสดงความสนใจต่อผลประโยชน์ทางการค้าของรัสเซียในประเทศไทยเป็นครั้งแรกอย่างจริงจัง เพราะ เคานต์ แลมซคอฟ ได้อยู่บนที่ติดต่อเคานต์ วิตเต (S.Y. Vitte) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคลัง เสนอขอให้มีการพิจารณาสร้างความมั่นคงให้กับตลาดการค้าของรัสเซียในประเทศไทย เพราะ เคานต์ แลมซคอฟ มีความเห็นพ้องต้องกันกับนายโอลาโรฟสกี วาการที่เยอรมนีมีอิทธิพลมากมานั้น "จะมีผลประโยชน์ไม่พึงปรารถนาและเป็นอันตราย" เพราะฉะนั้นรัสเซียจะต้องสร้างอิทธิพลทางการค้าในประเทศไทยแม้จะต้องอาศัยฝรั่งเศสและเดนมาร์กก็ตามที่¹

รัฐบาลรัสเซียตระหนักดีว่าอิทธิพลทางการ เมืองของเยอรมนีในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดภายหลังจากสงครามระหว่างรัสเซียกับญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้ว่ารัฐบาลไทยเริ่มมีข้ออาชญากรรมที่เป็นจำนวนมากจากเยอรมนี และเจ้านายหลายพระองค์ได้ถูกส่งไปศึกษาวิชาทหารที่เยอรมนี² ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลรัสเซียมิได้นิ่งนอนใจต่ออิทธิพลทางการค้าของเยอรมนีในบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะรัฐบาลรัสเซียตระหนักดีว่ารัฐบาลเยอรมันมีแผนการที่ดำลึกเพื่อสร้างอิทธิพลทางการ เมือง เพราะฉะนั้น นายอิสโวลสกี (Izvol'sky) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศรัสเซียได้มีคำสั่งเป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติการกับนายยาคอฟเลฟ (Yakovlev) อัครราชทูตรัสเซียประจำประเทศไทยคนใหม่แทนนายโอลาโรฟสกี เมื่อวันที่ 30 มีนาคม ค.ศ. 1908 "ให้พยายามอย่างเต็มความสามารถในการจับตาคูความเคลื่อนไหวของเยอรมนีในเซตนี้"³ และในคำสั่งเดียวกันนี้นายอิสโวลสกีก็ได้ย้ำแคว้นว่าเอาให้อัครราชทูตคนใหม่สนับสนุนและส่งเสริมการค้า⁴

¹ footnote no.283 p.440 and PKD...II. "Document no.119...", p.240

² PKD...II. "(Introduction)", p.230

³ PKD...II. "Document no.130...", p.253

⁴ Ibid., p.254

เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลทางการค้าและอิทธิพลทางการเมืองของเยอรมนีในประเทศไทย กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้รัฐบาลรัสเซียหันมาให้ความสนใจต่อการสร้างอิทธิพลทางการค้าขึ้นในประเทศไทยอย่างจริงจัง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย